

**Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет цифрових, освітніх та соціальних технологій
Кафедра соціогуманітарних технологій**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»**

**СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ЖІНОЧОЇ
ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ІСТОРИКО-
ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»
Освітньо-професійна програма
«Освітні, педагогічні науки (Інклюзивна освіта)»

Виконав: здобувач вищої освіти
групи ОПНм-21
Матвійчук Аліна Василівна

(підпис)

Керівник:
к. соц. н., доцент
Піменова Ольга Олександрівна

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 2025 р.

к. пед. н., доцент

Гарант освітньо-професійної програми:

Потапюк Лілія Миколаївна

(підпис)

Луцьк – 2025 року

АНОТАЦІЯ

Матвійчук А.В. Становлення і розвиток жіночої освіти в Україні: історико-педагогічний аспект. Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра ОПП «Освітні, педагогічні науки (Інклюзивна освіта)» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки». Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2025.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У роботі досліджено: у першому розділі здійснено аналіз історико-педагогічних аспектів становлення та розвитку жіночої освіти в Україні; розглянуто історико-культурні передумови, а також особливості розвитку жіночої освіти у XIX–XX століттях, що дозволило деталізувати етапи формування освітніх можливостей для жінок. Особливу увагу приділено ролі просвітницьких рухів та діяльності видатних педагогів, які сприяли утвердженню права жінок на освіту.

У другому розділі проведено аналіз сучасних тенденцій розвитку жіночої освіти в Україні; розглянуто стан жіночої освіти в сучасному освітньому просторі та оцінено вплив освітніх ініціатив і державної політики на доступ жінок до освіти та професійного розвитку. Висвітлено виклики та перспективи забезпечення рівних можливостей у сфері освіти в умовах європейської інтеграції України.

Ключові слова: *жіноча освіта, історико-педагогічний аспект, сучасні тенденції, освітні ініціативи, гендерний паритет, освітня політика, рівні можливості.*

ANNOTATION

Matviichuk A. V. Formation and Development of Women's Education in Ukraine: Historical and Pedagogical Aspect. Manuscript.

Qualification work of the master of OPP «Educational, pedagogical sciences (Inclusive education)» specialty 011 «Educational, pedagogical sciences». Lutsk National Technical University. Lutsk, 2025.

The master's thesis consists of an introduction, two sections, conclusions, a list of sources used, appendices.

The paper investigates: in the first chapter, an analysis of the historical and pedagogical aspects of the formation and development of women's education in Ukraine is conducted; the historical and cultural prerequisites, as well as the features of the development of women's education in the 19th–20th centuries, are considered, which allowed for a detailed delineation of the stages of formation of educational opportunities for women. Special emphasis is placed on the role of enlightenment movements and the contributions of prominent educators who advanced the institutionalization of women's right to education.

In the second chapter, an analysis of contemporary trends in the development of women's education in Ukraine is carried out; the state of women's education in the modern educational environment is examined, and the impact of educational initiatives and state policies on women's access to education and professional development is assessed. The study highlights the challenges and prospects of ensuring equal opportunities in the field of education within the context of Ukraine's European integration.

Keywords: *women's education, historical and pedagogical aspect, contemporary trends, educational initiatives, gender parity, educational policy, equal opportunities.*

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ЖІНОЧОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	10
1.1. Історико-культурні передумови розвитку жіночої освіти в Україні	10
1.2. Розвиток жіночої освіти у ХІХ–ХХ століттях	22
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЖІНОЧОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	35
2.1. Стан жіночої освіти в умовах сучасного освітнього простору	35
2.2. Освітні ініціативи для жінок: від політики до практики	41
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	58

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному українському суспільстві питання рівного доступу до освіти для жінок і чоловіків залишається одним із ключових чинників соціального розвитку. Освіта виступає не лише засобом здобуття професійних знань, але й важливим механізмом формування громадянської свідомості, самореалізації та соціальної мобільності жінок. Протягом століть жінки України долали значні бар'єри на шляху до отримання освіти – від повної заборони на навчання у певні історичні періоди до активної участі у сучасному академічному та науковому середовищі.

Проблема становлення жіночої освіти має глибокі історико-культурні корені. Вона пов'язана із суспільними уявленнями про роль жінки, релігійними традиціями, соціальними і політичними умовами, що визначали рівень її освітніх можливостей. У ХІХ – на початку ХХ століття жіноча освіта в Україні пройшла складний шлях – від поодиноких приватних навчальних закладів до появи перших жіночих гімназій, університетських курсів і професійних шкіл.

Сучасний етап розвитку жіночої освіти характеризується активною інтеграцією принципів гендерної рівності у державну політику, розширенням освітніх можливостей для жінок у сфері STEM, бізнесі та управлінні. Водночас зберігаються стереотипи й соціальні обмеження, що впливають на вибір професійного шляху, рівень доступу до освіти та участь жінок у науці.

Актуальність магістерського дослідження зумовлена необхідністю простежити історичний шлях становлення жіночої освіти в Україні, визначити основні тенденції її розвитку та проаналізувати сучасний стан освітніх можливостей для жінок у контексті європейських і світових стандартів рівності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема становлення та розвитку жіночої освіти в Україні завжди перебувала в центрі наукової уваги вітчизняних дослідників. Історичні аспекти розвитку освіти жінок на українських землях розкрито у працях таких дослідників, як О. Аніщенко, О. Драч, Л. Єршова, К. Картузов, Н. Котельницький, Т. Кохановська,

С. Лавренко, В. Маслійчук, А. Мироненко, А. Папац, Є. Семенець, Н. Слюсаренко, Є. Страшко, Т. Сухенко, О. Уварова, С. Фатальчук, А. Федорова, С. Церковник, А. Чаленко, Т. Шуть. Особливості соціально-педагогічного змісту становлення жіночої освіти в Україні висвітлено в дослідженнях О. Желіба, В. Касілова, О. Ключко, О. Кохановська, С. Лисенко, Л. Ломако, Л. Потапук, Л. Пшемінська, Н. Руденко, Я. Танявська, А. Толстокорова. Сучасні тенденції розвитку гендерної освіти в Україні аналізують Т. Білик, Л. Бондаренко, О. Вигівська, А. Войтовська, М. Воровка, Т. Власова, О. Гузенко, В. Імбер, І. Заваруєва, О. Кравченко, Н. Маркова, Н. Олійник, О. Старинська, Т. Храбан, О. Ядловська.

Мета дослідження – дослідити особливості розвитку жіночої освіти в Україні крізь призму історико-педагогічного аналізу.

Завдання дослідження:

- проаналізувати історико-культурні передумови виникнення жіночої освіти в Україні;
- визначити основні етапи становлення та розвитку жіночої освіти у XIX–XX століттях;
- дослідити вплив соціально-політичних і культурних чинників на формування освітніх можливостей для жінок;
- охарактеризувати сучасний стан жіночої освіти в умовах освітніх реформ і європейської інтеграції;
- проаналізувати освітні ініціативи, спрямовані на підтримку жінок у професійному та науковому розвитку.

Об'єкт дослідження: процес становлення та розвитку жіночої освіти в Україні.

Предмет дослідження: чинники розвитку жіночої освіти в Україні.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс методів дослідження: загальнонаукові (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація) – для опрацювання наукових джерел і визначення теоретичних основ проблеми; історико-педагогічні (ретроспективний,

хронологічний, порівняльно-історичний) – для простеження етапів становлення жіночої освіти в Україні; а також аналіз документальних і архівних матеріалів, що відображають державну освітню політику щодо жінок у різні періоди.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Результати дослідження можуть слугувати основою для подальшого вивчення визначеної проблеми, а також використовуватись під час розробки фахової навчально-методичної літератури, орієнтованої на впровадження принципів гендерної рівності в освітню практику.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Матеріали дослідження, його основні положення та результати доповідалися й обговорювалися на II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Тенденції та перспективи розвитку сучасної освіти в Україні: Нова українська школа» (3 квітня 2025 року, м. Херсон), на II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток громадянської компетентності педагогів в умовах реформування системи освіти» (15 квітня 2025 року, м. Дніпро).

Під час виконання кваліфікаційної роботи магістра було використано інструменти штучного інтелекту для редагування та форматування тексту виключно як допоміжний засіб для пошуку ідей, уточнення формулювань та опрацювання літератури. Усі твердження, висновки та результати дослідження належать автору та ґрунтуються на власному аналізі, а отримані результати від генеративного ШІ були перевірені на достовірність та відповідність академічній доброчесності.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ЖІНОЧОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

1.1. Історико-культурні передумови розвитку жіночої освіти в Україні

Освіта посідає визначальне місце в процесі формування світогляду особистості, розвитку її інтелектуального потенціалу. Вона виступає не лише джерелом знань, а й інструментом осмислення навколишньої дійсності та власного місця у світі.

В українських реаліях освіта є важливим чинником національного поступу, соціальної згуртованості та культурної ідентичності. Після початку повномасштабної війни особливого значення набули питання збереження доступності освіти, забезпечення психологічної стійкості здобувачів і викладачів, адаптації навчальних процесів до умов кризи. Освітня система стала не лише засобом передачі знань, а й інструментом підтримки громадянської свідомості, патріотизму й соціальної відповідальності.

Водночас сучасна українська освіта демонструє прагнення до європейських стандартів гендерної рівності, розширення можливостей для жінок у науковій і професійній сферах. Зростає роль освітніх програм, спрямованих на лідерський розвиток жінок, їхню участь у прийнятті суспільно важливих рішень, розвиток інноваційного мислення. Таким чином, освіта в Україні перетворюється на простір соціальних змін, де поєднуються національні цінності, демократичні принципи та прагнення до гендерного балансу [10, 12, 33].

Жіноча освіта у науковому вимірі розглядається як сукупність формальних і неформальних навчальних практик, спрямованих на розвиток інтелектуального, соціального та культурного потенціалу жінок. Вона включає як загальноосвітні, так і спеціалізовані форми навчання, враховує історичні, культурні та соціальні обмеження, що впливали на доступ жінок до знань, а

також відображає боротьбу за рівноправність та самореалізацію. Наукове осмислення жіночої освіти дозволяє виявити закономірності її становлення, соціальні та культурні детермінанти, а також оцінити вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на розвиток освітніх можливостей жінок [1].

При цьому важливо зазначити, що жіноча освіта розвивалася у взаємозв'язку з соціальними, культурними та політичними умовами, що визначали її зміст, форми та доступність. Вона формувалася під впливом традиційних уявлень про роль жінки, соціальних норм, економічних можливостей та політичних обставин, а також через власну активність і прагнення жінок до саморозвитку та самореалізації. Наукове осмислення цього процесу передбачає використання різних теоретичних підходів, що дозволяють аналізувати механізми становлення освіти для жінок, оцінювати соціальні та культурні детермінанти, а також простежувати, як освітні практики впливали на розширення можливостей жінок у суспільстві.

Перш ніж перейти до аналізу історико-культурних чинників, що зумовили особливості формування та розвитку жіночої освіти, варто окреслити теоретичні підходи, які допомагають зрозуміти закономірності цього процесу. Саме крізь призму суспільних змін, культурних традицій та освітніх практик можна виявити витоки і специфіку становлення жіночої освіти в Україні.

1. Історико-генетичний підхід. У межах цього підходу проводиться діахронний аналіз (аналіз у часі), що дозволяє відтворити витоки жіночої освіти, її послідовний розвиток та виявити вплив ключових суспільно-політичних змін на освітні можливості жіноцтва. Історико-генетичний підхід передбачає дослідження еволюції ідей, інституцій та практик, пов'язаних із жіночою освітою, у контексті конкретних історичних епох. Він дає змогу виявити, як зміни у державній політиці, соціальній структурі, релігійних уявленнях та економічних умовах визначали ставлення суспільства до освіти жінок. Завдяки цьому підходу простежується не лише хронологія становлення жіночих навчальних закладів, а й поступове розширення соціокультурних функцій освіти для жінок – від елементарного навчання грамоті до залучення до наукової та

професійної діяльності. Особливу увагу в межах цього підходу приділяють тому, як змінювалося розуміння ролі жінки в суспільстві та її права на освіту залежно від історичних етапів розвитку української державності.

Важливим аспектом історико-генетичного підходу є аналіз спадкоємності освітніх традицій та виявлення історичних детермінант, які вплинули на сучасний стан жіночої освіти. Це дає змогу осмислити сучасні проблеми рівності в освіті не ізольовано, а як результат тривалих процесів боротьби за доступ жінок до знань і професійного самоствердження. Такий підхід створює підґрунтя для розуміння жіночої освіти не лише як соціальної практики, а й як складної культурно-історичної системи, що формувалася під впливом національних і загальноєвропейських тенденцій.

2. Культурологічний підхід. Застосування цього підходу розглядає освіту як органічну частину культурного простору. Він фокусується на вивченні ціннісних орієнтирів – традицій, моральних норм, релігійних доктрин та суспільних уявлень (стереотипів), які формували роль жінки в освітній сфері.

Культурологічний підхід дозволяє простежити, як національна культура, ментальні особливості та історичні традиції визначали ставлення суспільства до освіти жінок. Освітні можливості для жінок завжди були тісно пов'язані з уявленнями про їхню соціальну роль, що відображало домінуючі культурні парадигми певного часу. У контексті українського суспільства, зокрема, культурологічний підхід допомагає виявити, як народна педагогіка, усна творчість, фольклор та християнські цінності формували образ жінки-берегині, виховательки, наставниці, а пізніше – і професійної вчительки. Такий аналіз дозволяє зрозуміти, як саме культурна спадщина впливала на створення моделей жіночої поведінки, які або сприяли, або, навпаки, стримували їх участь у системі освіти.

Застосування культурологічного підходу у дослідженні розвитку жіночої освіти також відкриває можливість аналізу трансформацій цінностей у різні історичні періоди – від традиційно-патріархального суспільства до сучасного, орієнтованого на гендерну рівність. Цей підхід дозволяє виявити не лише зміну

зовнішніх форм освітньої діяльності жінок, але й глибинні культурні механізми, які забезпечують або обмежують їхній доступ до знань. Культурологічна перспектива підкреслює, що освіта є не лише соціальним інститутом, а й культурним феноменом, який відображає духовні прагнення нації, її уявлення про свободу, рівність і самореалізацію особистості. У цьому контексті розвиток жіночої освіти виступає показником рівня культурної зрілості суспільства та ступеня інтеграції гуманістичних цінностей у систему виховання і навчання.

3. Соціально-рольовий підхід. Жіноча освіта досліджується через призму соціальних очікувань та функцій, які суспільство закріплювало за жінками у різні історичні періоди. Це допомагає зрозуміти, як ці ролі впливали на зміст та доступність навчання.

Соціально-рольовий підхід дає змогу глибше осмислити, як суспільні уявлення про призначення жінки визначали характер і напрями її освіти. У різні історичні епохи освітні практики для жінок були тісно пов'язані з очікуваннями, що вони мають виконувати переважно домашні, виховні або допоміжні функції. Відтак навчальні програми орієнтувалися на засвоєння знань і навичок, корисних у побуті чи родинному житті – рукоділля, догляд за дітьми, основи моральності. Лише з поступовою зміною соціальних уявлень про роль жінки почали з'являтися можливості для отримання нею повноцінної освіти, здобуття професійного статусу, наукової чи педагогічної кар'єри. Таким чином, соціально-рольовий підхід дає підстави розглядати жіночу освіту не ізольовано, а в контексті ширших соціальних трансформацій, які визначали ступінь її доступності та престижності.

Крізь призму цього підходу можна простежити еволюцію соціальних ролей жінок – від пасивних виконавиць сімейних обов'язків до активних суб'єктів освітнього та громадського життя. Зміни у структурі суспільства, розвиток економічних відносин, поява нових форм зайнятості сприяли переосмисленню ролі жінки та її освітніх потреб. Зростання участі жінок у суспільному виробництві, політиці й культурі зумовило необхідність формування нових компетентностей, що, своєю чергою, сприяло реформуванню

змісту освіти. Соціально-рольовий підхід, таким чином, дозволяє виявити, як зміна статусу жінки в суспільстві стимулювала розширення освітніх можливостей і як сама освіта ставала інструментом соціальної емансипації та самореалізації жінок.

4. Гендерний підхід. Цей підхід забезпечує критичне осмислення системи освіти. Він дозволяє ідентифікувати та проаналізувати соціально сконструйовану нерівність (гендерні відмінності) у доступі до знань, а також висвітлити рух жінок за рівноправність та можливість самореалізації через освіту.

Гендерний підхід орієнтований на виявлення та подолання тих структурних і культурних бар'єрів, які історично формували нерівні можливості для чоловіків і жінок у системі освіти. Його застосування дозволяє не лише фіксувати факти дискримінації, а й досліджувати механізми, що відтворюють нерівність – через навчальні програми, педагогічні стереотипи, суспільні очікування чи навіть мову підручників. Аналіз із гендерних позицій відкриває можливість побачити, як освітній простір не лише відображає, а й активно формує уявлення про «жіночі» та «чоловічі» професії, здібності, соціальні ролі. Відтак, такий підхід сприяє формуванню критичного мислення щодо усталених моделей поведінки та спрямований на створення більш справедливого й інклюзивного освітнього середовища.

Крім того, гендерний підхід дозволяє простежити динаміку жіночої участі в освітньому процесі – від обмеженого доступу до елементарної освіти до активного залучення жінок у наукові дослідження, управління освітою та формування освітньої політики. Він підкреслює, що рівність у доступі до знань не є лише кількісним показником, а передбачає якісну зміну статусу жінки в освітній системі, коли вона стає не лише об'єктом, а й суб'єктом освітнього процесу. Гендерна перспектива дає змогу розглядати освіту як потужний ресурс соціальної мобільності, що відкриває жінкам можливість впливати на суспільні процеси, реалізовувати свій інтелектуальний потенціал і долати дискримінаційні

стереотипи. У цьому контексті освіта постає не просто як інститут знань, а як простір соціальної справедливості, самоповаги та особистісного розвитку.

5. Цивілізаційний підхід. У межах цього підходу розвиток жіночої освіти інтерпретується у широкому контексті світової та європейської історії. Він показує, як процеси модернізації та інтеграції України у глобальний культурно-освітній простір впливали на динаміку жіночої освіти.

Цивілізаційний підхід дає змогу осмислити розвиток жіночої освіти як складову загальноісторичного поступу людства, у якому освітні процеси відображають зміни у духовних, політичних і соціально-економічних системах. У цьому контексті жіноча освіта розглядається не лише як національне явище, а як частина глобальних тенденцій – еволюції гуманістичних ідей, утвердження прав людини, поширення демократичних цінностей. Розвиток жіночої освіти в Україні, особливо у XIX–XX століттях, значною мірою відбувався під впливом європейських інтелектуальних рухів – ідей Просвітництва, лібералізму, фемінізму, що пропагували рівність можливостей та доступ до знань для всіх. Такий підхід допомагає побачити, як глобальні цивілізаційні процеси – від промислової революції до інформаційної епохи – сприяли розширенню освітнього простору для жінок і стимулювали зміни в освітній політиці держави.

Водночас цивілізаційний підхід акцентує на специфічних особливостях інтеграції України у світовий освітній контекст, що поєднує універсальні цінності з національною ідентичністю. Здобутки українських жінок у галузі освіти, науки, культури є не лише результатом внутрішнього суспільного розвитку, а й наслідком взаємодії з європейськими освітніми традиціями, обміном ідеями, участю у міжнародних рухах за права жінок. У цьому вимірі жіноча освіта постає як важливий показник цивілізаційної зрілості суспільства, здатності приймати і впроваджувати цінності рівності, гуманізму й інтелектуальної свободи. Таким чином, цивілізаційний підхід дозволяє розглядати історію жіночої освіти не лише як частину національного досвіду, а як відображення загальнолюдського прагнення до знань, розвитку й утвердження гідності кожної особистості незалежно від статі.

б. Інституційний підхід. Цей підхід зосереджується на аналізі ролі освітніх інституцій – державних, громадських і релігійних – у формуванні можливостей для жінок. Він дозволяє простежити, як зміна інституційних структур, освітньої політики та форм управління впливала на гендерний баланс у сфері освіти.

Інституційний підхід дає можливість розглянути жіночу освіту як результат діяльності конкретних освітніх і соціальних інституцій, що формували умови для залучення жінок до освітнього процесу. На різних етапах історії роль таких інституцій зазнавала суттєвих змін: від церковних шкіл, де жінки здобували лише елементарні знання, до державних навчальних закладів, університетів і громадських організацій, які відкривали шлях до професійної самореалізації. Саме інституційна підтримка – у вигляді освітніх реформ, створення жіночих гімназій, педагогічних курсів, благодійних товариств – стала ключовим чинником розширення можливостей для жінок. Цей підхід дозволяє виявити, як взаємодія між державою, церквою та громадянським суспільством впливала на формування освітньої політики щодо жінок, а також як інституційні практики сприяли або, навпаки, гальмували процес емансипації через освіту.

Крім того, інституційний підхід акцентує увагу на тому, що розвиток жіночої освіти є показником рівня демократичності та відкритості суспільних інститутів. Зміни у структурі управління освітою, упровадження нових стандартів, міжнародна співпраця та реформування навчальних закладів створюють передумови для утвердження гендерної рівності в освітньому середовищі. Аналіз з інституційної перспективи дозволяє зрозуміти, як поступово відбувалося визнання жінок не лише як об'єктів освітньої політики, а й як активних її суб'єктів – викладачів, науковців, адміністраторів. Таким чином, інституційний підхід окреслює не лише історичну динаміку становлення жіночої освіти, а й сучасні тенденції її розвитку, пов'язані з реформами управління, децентралізацією та посиленням ролі громадянських ініціатив у забезпеченні рівного доступу до знань.

Протягом тривалого історичного періоду українського суспільства доступ до освіти був обмеженим для багатьох соціальних груп, зокрема для жінок. Як

стверджує український дослідник Степан Церковник: «В історичному контексті жінки були обмежені в соціальному та громадському житті, обмежені роллю в домашньому господарстві та сім'ї, що зробило будь-яку іншу діяльність майже недоступною для них. Проблема нерівності у суспільстві є складною і багатогранною. Вона проявляється у різних сферах, включаючи освіту, де жінки стикаються з викликами та обмеженнями, що перешкоджає їхньому повному професійному та особистому розвитку» [34, с. 192].

Лише на межі ХІХ–ХХ століть в Україні почали поступово змінюватися культурні, правові та інституційні умови, які зробили можливим систематичне здобуття освіти жінками. Важливо відзначити, що цей процес був не лише соціальним проривом, а й початком трансформації уявлень про жіночу роль у суспільстві, відкриваючи нові перспективи для їх професійної, громадської та інтелектуальної самореалізації.

Важливо відзначити, що жіноча освіта як соціально-культурне явище формувалася на перетині історичних, ментальних і ціннісних зрушень у суспільстві. Вона є не лише індикатором рівня гуманізації культури, а й показником ступеня емансипації та участі жінки в громадському житті. Освітній статус жінки протягом століть змінювався під впливом філософських уявлень про природу жінки, релігійних доктрин, політичної ситуації та соціального запиту на її участь у різних сферах. У більшості традиційних культурних моделей освіта жінок розглядалася як допоміжна або вторинна, спрямована виключно на підготовку до виконання родинних функцій. Проте поступово ідея освіченої жінки як повноцінного учасника інтелектуального і професійного простору здобувала визнання, що стало основою для поступового розширення можливостей жінок у сфері знань.

У різні історичні періоди роль жінки у суспільстві визначалась домінуючими соціальними інститутами та культурними традиціями, що безпосередньо впливало на доступність освіти для жіночої половини населення. Патріархальна модель організації суспільного життя, характерна для більшості ранніх епох, розглядала жінку переважно як берегиню домашнього вогнища,

матері та дружину, що обмежувало її можливості для здобуття формальної освіти і реалізації у публічній сфері. Водночас релігійні догми, поширені у християнській культурі, акцентували на духовних аспектах жіночої природи, а освітні ініціативи для жінок, як правило, зосереджувалися на моральному вихованні та засвоєнні базових навичок письма та читання для релігійного життя. Такий соціально-культурний контекст стримував розвиток жіночої освіти, формуючи уявлення про її другорядність у порівнянні з чоловічою [29].

Разом з тим, навіть у цих умовах існували винятки, що демонстрували потенціал жіночої освіти і її значення для культурного розвитку суспільства. Зародження інтелектуальних жіночих кіл, підтримка освіти для окремих представниць шляхти та духовенства, діяльність монастирських шкіл слугували платформою для формування жіночої освіченості, хоча і в обмеженому форматі. Зміни, які відбувалися у суспільстві внаслідок процесів модернізації, культурних контактів та економічних трансформацій, поступово сприяли формуванню нової парадигми жіночої освіти. Вона передбачала не лише підготовку до ролі дружини і матері, а й розвиток інтелектуальних здібностей, громадянської активності та професійної самореалізації. Такий зсув у свідомості став передумовою для поступового розширення освітніх можливостей жінок у наступні історичні епохи.

Розвиток жіночої освіти в Україні має глибокі історичні та культурні корені, які відображають складні трансформації суспільства, гендерних ролей і системи цінностей у різні історичні періоди. Впродовж століть статус жінки, а відповідно й можливості для її освіти, формувалися під впливом релігійних традицій, політичного устрою, соціальної стратифікації та культурного контексту конкретної епохи. У традиційному суспільстві освітні потреби жінок часто залишалися поза сферою уваги, оскільки домінувала патріархальна модель, що відводила жінці винятково роль берегині родини та виключала її з публічного інтелектуального життя.

Слід зазначити, що жіноча освіта на українських землях почала формуватися ще за часів Київської Русі. Однак відомості про навчання та

виховання жінок у цей період збереглися фрагментарно. Дослідниця Наталія Полонська-Василенко, стверджує, що перші навчальні заклади для дівчат на території сучасної України з'явилися ще в XI столітті: «Є згадка, що Янка заснувала школу для дівчат при Янчиному монастирі, а Євфросинія Полоцька мала школу при монастирі в Полоцьку» [20, с. 240]. Основною метою навчання у цих школах було надання базової освіти, що охоплювала читання, письмо, арифметику, знання законів Божих та церковного співу, і адресувалася не лише представницям еліти, а й дівчатам із нижчих соціальних верств.

Дослідниця також підкреслює, що жінки Київської Русі займали відносно високі позиції у суспільстві, мали права, близькі до чоловічих, та активно долучалися до церковного й політичного життя. Це підтверджується тим, що вони володіли письмом, засновували школи, а деякі здобували знання у галузях філософії та риторики [20, с. 253-254]. Важливим прикладом освіченості жінок цього періоду є онука Володимира Мономаха Добродея, якій належить перший у Європі медичний трактат, написаний жінкою.

Дослідниця Людмила Смоляр зазначає: «В XII–XIII століттях нерідко виникали монастирські школи, засновницями яких були жінки княжих родів або мали духовний сан. Княгинь навчали так само, як і княжичів: не тільки грамоті, але і математиці, азам філософії, “лікарським хитростям”, астрономії, риториці, іноземним мовам. Навчання іноді велось за “еллінськими книжками”, тобто на грецькій мові, і починалося з раннього віку. Багато освічених жінок XI–XIII століть мали свої бібліотеки. Факт поширення грамотності серед жінок відмічений і житійною літературою: багато руських княгинь займалися переписуванням книг» [8, с. 21].

Наступний етап історії, що залишив певні свідчення про жіночу освіту, охоплює період Козаччини (XVI–XVII ст.). Так, етнограф М. Сумцов у своїй історико-етнографічній праці наводить спогади диякона Павла Алепського, який був писарем при Антіохійському патріархові Макарії та подорожував Україною у 1651 році. Зокрема, Павло Алепський відзначав неабияке зацікавлення місцевих жителів наукою та їхні здібності до навчання: «По усій козацькій землі

добачали приємну рису: усі люди, навіть дівчата й жінки, вміють читати» [32, с. 181].

У зазначений період освіта для жінок здебільшого мала форму домашнього навчання. Відомий дослідник А. Савич звертав увагу на джерела, які свідчать про цей факт. Зокрема, у листі ігумена Рихлівського монастиря Луки Григоровича до полковника Іллі Новицького зазначалося, що ігумен посилав до синів і дочок І. Новицького «вчених монахів і «черничок» для навчання грамоті і рукоділлю» [30, с. 268].

Упродовж XVI–XVII століть розвиток жіночої освіти на українських землях мав спорадичний характер і здебільшого був зосереджений у релігійному та родинному середовищі. Значну роль у цьому процесі відігравали братські школи та монастирські осередки, які хоч і не ставили за мету системне навчання жінок, проте сприяли поширенню грамотності серед представниць духовного та заможного станів. Водночас освіта дівчат у цей період розглядалася переважно як підготовка до майбутньої ролі матері та господині, а не як інструмент інтелектуального й суспільного розвитку. Домашнє навчання у шляхетських і козацько-старшинських родинах поступово доповнювалося ознайомленням із основами літератури, іноземних мов та елементами етикету, що відображало загальноєвропейські тенденції. Проте відсутність єдиної освітньої політики щодо жінок зумовлювала значну нерівність у доступі до знань, яка особливо виявлялася між містом і селом, різними соціальними групами та конфесіями.

Починаючи з XVIII століття, під впливом європейського Просвітництва, в українських землях, що перебували у складі Речі Посполитої, російської та Австро-Угорської імперій, відбуваються поступові зміни у ставленні до жіночої освіти. У містах з'являються приватні пансіони для дівчат, жіночі відділення при гімназіях, а згодом і перші державні навчальні заклади для жінок. Цей процес супроводжувався появою перших феміністичних ідей, розвитком жіночого руху та поступовою емансипацією.

Важливо зазначити, що процес становлення жіночої освіти не був одноманітним і мав свої особливості залежно від соціального стану та регіону.

Якщо для доньок заможних родин навчання мало на меті виховання «освічених господинь» із певним рівнем культурних навичок, знанням мов, музики та етикету, то для представниць нижчих верств суспільства доступ до освіти залишався вкрай обмеженим і часто зводився лише до елементарної грамотності. На західноукраїнських землях, що перебували під впливом Австро-Угорщини, спостерігалася відносно ліберальніша освітня політика, яка поступово відкривала жінкам ширші можливості для навчання. Водночас у підросійській Україні офіційна політика щодо жіночої освіти була більш консервативною, а її розвиток значною мірою залежав від приватних ініціатив та діяльності інтелігенції. У цих умовах формувалася суспільна дискусія про значення освіти для жінки, що, з одного боку, підкріплювалася традиційними уявленнями про «домашнє призначення» жінки, а з іншого – дедалі більше відображала нові європейські ідеї про рівність і важливість освіти як передумови суспільного поступу.

Впродовж XVIII століття змінювалася не лише кількість освітніх закладів для дівчат, а й соціальна функція жіночої освіти. Зростала потреба у підготовці освічених жінок, здатних виконувати роль наставниць, виховательок та активних учасниць культурного життя родини. У містах та містечках з'являються нові приватні ініціативи – пансіони, школи та домашні освітні практики, які охоплюють доньок заможних родин і спрямовані на формування базової грамотності, навичок письма, читання, знання мов, музики та етикету. Освітні практики цього періоду закладають підґрунтя для подальших реформ та розширення доступу до знань, а також сприяють появі перших передумов жіночого громадського активізму [20].

Одночасно з розвитком приватних ініціатив почали формуватися перші осередки культурної та інтелектуальної активності жінок. Освіта давала можливість окремим представницям шляхетного та духовного стану долучатися до літературної та просвітницької діяльності, перекладати тексти, вести листування з інтелектуалами, вести щоденники та брати участь у релігійних і освітніх проєктах. Ці індивідуальні приклади стали важливим фундаментом для

майбутнього жіночого руху та організованого розвитку навчальних закладів для дівчат.

Загальноєвропейські тенденції щодо емансипації та підвищення ролі жінки у суспільстві поступово впливали і на український культурний простір. Формується перша хвиля інтелектуалок – жінок, які завдяки приватній освіті чи підтримці родини здобували знання, займалися перекладами, просвітництвом, літературною діяльністю. Вони ставали прикладом нового типу жінки – освіченої, активної, соціально відповідальної. Цей етап можна вважати зародженням української жіночої освітньої традиції, яка надалі розвиватиметься у ХІХ столітті у формі організованого жіночого руху та створення окремих навчальних закладів для дівчат.

1.2. Розвиток жіночої освіти у ХІХ–ХХ століттях

Розвиток жіночої освіти у ХІХ – ХХ століттях відбувався в умовах значних соціальних, політичних та культурних трансформацій. У цей період освіта поступово переставала бути привілеєм лише чоловіків і поступово ставала доступною для жінок, що стало наслідком впливу модернізаційних процесів у суспільстві та розвитку освітніх інституцій. На початку ХІХ століття жіноча освіта переважно мала обмежений характер і зосереджувалася на підготовці до сімейного життя та виконанні соціально визначених ролей жінки, таких як догляд за домом, виховання дітей та підтримка моральних цінностей родини. Українські дослідники Наталія Мачинська та Євгенія Хланта стверджують: «У ХІХ ст. місце жінок в освіті було значно обмеженим. Більшість жінок не мала доступу до формальної освіти, і їхня освіта зазвичай обмежувалася домашнім навчанням та вихованням. Це давало менше можливості жінкам розвиватися у професійній діяльності та суспільному житті. У ХХ ст. відбувся значний прогрес у галузі освіти жінок. Завдяки зусиллям феміністок та інших активістів було досягнуто гендерної рівності в доступі до освіти. Це сприяло підвищенню активності жінок та залученні їх до суспільного життя» [13, с. 139].

У XIX столітті українські землі перебували під владою російської та Австро-Угорської імперій, що значною мірою визначало організацію та характер освіти, зокрема жіночої. На території України того часу систему жіночої освіти формували різноманітні навчальні заклади, серед яких найпоширенішими були жіночі гімназії, жіночі училища, єпархіальні жіночі школи, а також професійні початкові та середні освітні установи. Незважаючи на різне підпорядкування й адміністративну приналежність, ці заклади мали спільні риси, що характеризували їхню організаційну структуру та освітню політику:

- освіта носила становий характер, тобто доступ до навчання значною мірою визначався соціальним походженням та положенням дівчат у суспільстві;
- діяльність навчальних закладів контролювалася державними органами, що забезпечувало певну уніфікацію програм, стандартів і вимог до викладання, а також суворе регламентування навчального процесу;

Водночас існувала мережа приватних навчальних закладів, які часто пропонували освіту більш високої якості та ширший спектр дисциплін у порівнянні з державними установами. Приватні школи відзначалися інноваційними педагогічними підходами, високим рівнем підготовки викладачів і тісним зв'язком з культурними та освітніми традиціями Європи.

Етапи становлення та розвитку жіночої освіти доцільно визначати, враховуючи широкий спектр чинників, які впливали на цей процес у різні історичні періоди. Насамперед необхідно брати до уваги суспільно-політичний та економічний контекст розвитку країни, адже саме вони значною мірою формували потребу в освіті для жінок і визначали можливості її реалізації. Паралельно важливим є аналіз трансформації мети та завдань навчання, що змінювалися залежно від вимог часу та соціального замовлення.

Не менш суттєвим є простеження еволюції змісту освіти, який поступово розширювався від елементарних знань до більш спеціалізованої та професійної підготовки. Важливу роль відігравали й освітні форми: від індивідуального та домашнього навчання до систематизованих програм у навчальних закладах. Особливої уваги заслуговує вивчення педагогічних методів і прийомів, що

застосовувалися для організації освітнього процесу, оскільки саме вони відображали як рівень науково-педагогічної думки, так і соціальне ставлення до ролі жінки в суспільстві.

Таким чином, визначення етапів жіночої освіти можливе лише на основі комплексного підходу: аналізу історико-політичних і економічних умов, а також урахування змін у змісті, формах і методах навчання та професійно-педагогічної підготовки.

Перший етап (1802–1833 рр.) становлення жіночої освіти позначився початком активних освітніх змін, що відкрили нові можливості для жінок і зумовили поступове формування підґрунтя для їхньої педагогічної діяльності. Проте вже з другої половини 1810-х років відбувся зсув акцентів від ідей оновлення до консервативних та релігійно-моралізаторських підходів, що негативно вплинуло на загальний рівень освіти й на розвиток жіночого навчання зокрема. Додаткові обмеження, спричинені освітніми реформами 1828–1835 рр., також суттєво звузили простір для подальшого розвитку цієї сфери.

Основними завданнями жіночої освіти в цей період було виховання дівчини як майбутньої матері та дружини, здатної до піклування про дітей, підтримання гармонійних родинних стосунків, раціонального та ощадливого ведення домашнього господарства. Водночас збільшення кількості жіночих навчальних закладів – училищ, інститутів шляхетних дівчат, приватних пансіонів – створювало нові можливості для жінок реалізувати себе у сфері педагогічної діяльності. Найчастіше вони працювали гувернантками, домашніми вчительками чи виховательками, набуваючи досвіду професійної роботи, хоча здебільшого це відбувалося у приватній формі [8].

Вагомий внесок у розвиток жіночої освіти на українських землях зробили інститути шляхетних дівчат, які стали важливими осередками формування культури та знань серед жіноцтва. Одним із найперших був Харківський інститут, заснований у 1812 році для дочок дворян, котрі осиротіли внаслідок наполеонівських війн. Його відкриття стало знаковою подією для освітнього та культурного життя регіону.

У стінах цього закладу дівчата здобували знання з літератури, іноземних мов, історії, музики, малювання, основ природничих наук та етикету. Викладацький склад складався з провідних науковців і діячів культури Харкова, що забезпечувало високий рівень навчання. Подібні інститути сприяли поширенню грамотності серед жінок, підвищували їхній освітній рівень та відкривали нові можливості для участі у суспільному та культурному житті.

У першій половині ХІХ століття мережа інститутів для шляхетних дівчат поширилася на різні регіони України. Подібні заклади були засновані в Полтаві (1817), Одесі (1828), Керчі (1835), а згодом і в Києві (1838). Це були привілейовані школи закритого типу, де дівчата проживали постійно та отримували виховання і навчання з раннього дитинства (приблизно з шести років) аж до повноліття.

Рівень освіти у цих інститутах вважався достатньо високим для жінок того часу, однак він залишався обмеженим у порівнянні з чоловічими гімназіями. Навчальні програми включали релігійні предмети, основи арифметики, письмо, вивчення російської та іноземних мов, елементи географії й історії, а також прикладні дисципліни – бухгалтерію, музику, малювання, рукоділля та вишивання. Іноземні мови зазвичай вивчали лише ті вихованки, які виявляли інтерес до цього. Українська дослідниця Наталія Полонська-Василенко стверджує, що: «Усі ці вищі школи, розкидані по всій Україні, мали одну спільну рису: всі вони були засновані окупантами і викладовою мовою в них були – російська, німецька, польська. Уперта боротьба за українську мову не мала успіху; досягненням було дозвіл мати кілька – змістом та мовою – українських кафедр у Львівському університеті» [20, с. 381].

Після завершення основного курсу навчання дівчата розподілялися за рівнем успішності: більш здібні продовжували освіту у так званих навчальних класах, що відкривали шлях до подальшої роботи наставницями, домашніми вчительками чи гувернантками. Ті ж, хто не виявляв значних академічних нахилів, проходили підготовку в господарських класах, де опановували

практичні навички ведення домашнього господарства та рукоділля, що дозволяло їм працювати економками, нянями чи майстринями у сфері побуту.

У 1830–1850-х роках починається другий етап розвитку жіночої освіти на українських землях і відбувається в умовах посилення консервативних тенденцій у політиці російської імперії. Цей період характеризувався загальною кризою феодально-кріпосницької системи, опором суспільства індустріальним змінам та активними репресіями проти рухів, що прагнули реформ. Освітня сфера, зокрема жіноча, яка лише починала формувати власну структуру, зазнала відчутного тиску з боку держави [20].

Запроваджений у 1828 році «Статут гімназій та училищ, що перебували у віданні університетів» закріпив станомо-замкнений характер навчання та ліквідував спадкову наступність між окремими типами освітніх інституцій. Це означало, що доступ до освіти залишався значною мірою обмеженим, а навчальні програми відтворювали консервативні ідеї класичної традиції, які розглядалися владою як протипага революційним і прогресивним концепціям.

Крім того, у школах та гімназіях цього часу посилювався контроль за поведінкою вихованців, а адміністративно-поліцейський нагляд ставав невід'ємною частиною навчального процесу. Дисципліна підтримувалася суворими, часто репресивними методами, що перетворювало освіту на інструмент виховання покірних підданих, а не на засіб розвитку особистості. Для дівчат така система означала ще більш обмежений доступ до знань та зведення навчання переважно до виконання виховної та соціально-контрольної функції.

У 1852 році відбулися важливі реформи, спрямовані на впорядкування та систематизацію мережі державних жіночих навчально-виховних закладів. Вперше було запроваджено чітку ієрархічну структуру, що поділяла установи на чотири розряди залежно від соціального походження учениць і рівня їхньої майбутньої освіти. Така класифікація мала яскраво виражений становий характер, адже доступ до якісної освіти напямую визначався належністю до певної верстви суспільства [20].

До найвищого, першого розряду, належали інститути шляхетних дівчат та жіночі училища, які функціонували у великих містах імперії, зокрема в Києві та Харкові. Ці заклади були призначені переважно для дочок спадкових дворян і забезпечували найбільш ґрунтовну освіту. Другий розряд об'єднував відділення вищих закладів для дітей менш знатних дворян, почесних громадян та представників купецького стану.

Третій щабель освітньої ієрархії становили школи та заклади для сиріт і дітей нижчих станів. Серед них – сирітські будинки, спеціальні відділення Павловського інституту для дітей військовослужбовців, а також заклади, що діяли під егідою благодійних товариств. Нарешті, найнижчий, четвертий розряд включав різноманітні виховні інститути та сирітські будинки, які приймали дівчат незалежно від їхнього соціального походження, але рівень підготовки там був мінімальним і відповідав лише елементарним потребам життя.

Кожен розряд мав власну навчальну програму, яка визначалася не стільки освітніми стандартами, скільки соціальною роллю, яку мала виконувати жінка в майбутньому. Так, дівчата з привілейованих верств готувалися до життя в ролі дружин і матерів у вищому суспільстві або ж могли здобути знання для педагогічної діяльності. У той же час учениці нижчих закладів отримували лише базові навички, необхідні для ведення господарства чи простих форм виховної роботи.

Таким чином, реформа 1852 року не лише закріпила станову нерівність у системі жіночої освіти, але й продемонструвала спробу держави чітко контролювати виховання дівчат, підпорядковуючи його потребам суспільного устрою та ідеології часу.

Третій етап (1857–1869 рр.) розвитку жіночої освіти відзначився значними реформаційними перетвореннями у суспільно-політичній, економічній та культурно-освітній сферах держави. Цей період характеризувався активним обговоренням проблеми жіночої освіти як серед урядових кіл, так і в громадських колах. Виникла нагальна потреба переосмислити існуючу систему навчання дівчат і створити нові освітні інститути, здатні забезпечити більш

широкий доступ до знань і підготувати жінок до активної участі у суспільному та громадському житті.

Реформування освіти передбачало відкриття жіночих середніх та початкових навчальних закладів, перегляд навчальних програм із розширенням та поглибленням змісту дисциплін, а також застосування виховних методів, орієнтованих на демократичні цінності. Особливу увагу приділяли підготовці жінок до різних видів діяльності – від загального культурного розвитку до участі в педагогічній та громадській роботі, що давало змогу залучати до освітнього процесу ширший загал дівчат.

Організація жіночої освіти вимагала визначення чітких правил функціонування навчальних закладів, регламентування ролі урядових органів, місцевої влади, громадськості та приватних меценатів у фінансуванні та управлінні освітніми установами. Були встановлені права та обов'язки педагогів і вихованок, що закріплювалися у численних нормативних документах: Положення про жіночі училища 1858 та 1860 рр., Статут жіночих гімназій (1862 р.), а також Положення про жіночі гімназії та прогімназії для губерній Київської, Подільської, Волинської та Могилівської (1869 р.).

Активізація соціальної ролі жінок обумовила потребу у більш ґрунтовній освіті середнього та вищого рівнів. Це призвело до створення нових жіночих гімназій і прогімназій або трансформації існуючих училищ у гімназії. Згідно з історичними джерелами, перша дівоча гімназія на українських землях з'явилася у Києві у 1850 р., а в Харкові та Полтаві подібні заклади відкрилися у 1860 р. Розвиток жіночих гімназій отримав додатковий імпульс після освітньої реформи 1864 р., яка надала жінкам право викладати у початкових школах та нижчих класах гімназій, що значно розширило можливості для професійного самовизначення та освітньої діяльності серед дівчат. Про збільшення їх чисельності впродовж другої половини XIX століття у навчальних округах України свідчать дані, представлені в таблиці 1.

**Кількість жіночих гімназій та прогімназій у Харківському,
Київському й Одеському навчальних округах**

Навчальні заклади	Рік	Навчальний округ			Разом у трьох округах	Російська імперія
		Харківський	Київський	Одеський		
Гімназії	1881	14	9	15	38	100
	1894	17	15	20	52	161
Прогімназії	1881	35	14	21	70	178
	1894	38	9	18	65	176
Загальна кількість гімназій та прогімназій і відсоток, який вони склали серед подібних закладів імперії	1881	49 (17,6%)	23 (8,3)	36 (12,9%)	108 (38,8%)	278 (100%)
	1894	55 (16,4%)	24 (7,1%)	38 (11,3%)	117 (34,7%)	337 (100%)

Джерело: (Султанова Н., 2019, с. 63).

Згідно з Положенням про жіночі училища 1860 р., доповненим у 1862 р., жіночі навчальні заклади поділялися на два основні типи. Перший тип – це училища з шестирічним терміном навчання, програма яких за змістом була близькою до гімназійної. Другий тип – трирічні училища, зміст навчання яких відповідав рівню повітових шкіл. Основною метою таких закладів визначалося забезпечення дівчат релігійно-моральною та розумовою освітою, необхідною для повсякденного життя, а також для виконання майбутніх соціальних ролей, зокрема ролі дружини та матері [31].

Навчальний план училищ першого типу передбачав вивчення таких дисциплін, як Закон Божий, граматики та словесність, арифметика та основи вимірювань, загальна та російська географія, початкові відомості з природознавства і фізики, а також краснопис і рукоділля. Програма училищ другого типу включала подібний перелік предметів, проте їх вивчення здійснювалося у скороченому обсязі та охоплювало лише базові знання.

Четвертий етап (1870–1917 рр.) розвитку жіночої освіти характеризується одночасним впливом освітньо-демократичних рухів, консервативних реакцій,

революційних подій, а також швидким прогресом науки, техніки та промисловості. У цей період формування системи жіночої освіти почало відбуватися більш комплексно: зростала різноманітність навчальних дисциплін, посилювався вплив культурних і соціальних чинників, а також підвищувалася роль освіти у підготовці жінок до активної участі в громадському житті.

На основі Положення про жіночі гімназії 1870 р., навчальні програми жіночих закладів Міністерства народної освіти суттєво відрізнялися від програм чоловічих гімназій. Основна відмінність полягала у підборі мовних дисциплін: замість традиційного вивчення класичних “мертвих” мов учениці опановували сучасні іноземні мови, насамперед французьку та німецьку. Крім того, освітня програма включала: Закон Божий, словесність, історію, географію, природознавство, арифметику та геометрію, основи педагогіки, краснопис, малювання, музичну освіту (співи), а також практичні навички домашнього господарства, рукоділля і танців. Деякі дисципліни, зокрема іноземні мови та танці, могли вивчатися факультативно, залежно від інтересів і можливостей учениць.

Особливістю цього періоду стало запровадження однорічних підготовчих класів при жіночих гімназіях, які мали на меті підготувати дівчат до основної програми навчання та підвищити рівень їхньої базової освіти. Такий крок демонстрував прагнення освітніх реформаторів зробити жіночу освіту більш системною та доступною, одночасно поєднуючи академічну підготовку з культурним і соціальним вихованням.

У ХХ столітті розвиток жіночої освіти в Україні продовжував відбуватися в умовах масштабних соціальних, економічних і політичних трансформацій, які суттєво впливали на зміст, форми та організацію навчального процесу. Перша половина століття була позначена активним розширенням освітніх можливостей для жінок: відкривалися нові типи навчальних закладів – трудові школи, педагогічні технікуми, інститути народної освіти. Уже в 1920-х роках жінки становили значну частину учнів середніх шкіл та студенток педагогічних вишів. Поступово формувалася система професійної підготовки фахівчинь у сферах

педагогіки, медицини, культури та соціальної роботи, що сприяло появі жінок у професійних спільнотах, які раніше вважалися суто чоловічими. Це, своєю чергою, заклало основи для формування нової соціальної ролі освіченої жінки як активної учасниці суспільного розвитку.

Українська дослідниця Наталія Султанова стверджує: «На початку ХХ століття наслідками реформацій у системі освіти стало відкриття в Україні 1357 початкових шкіл, 3-х середніх комерційних училищ та 33 жіночих гімназій. Навчальний режим став демократичнішим. У низці шкіл запроваджується вивчення української мови і викладання нею. З'явилися українські підручники та граматики українською мовою. Жінкам надавалося право вступу до університетів у ролі «вільних слухачок» [31, с. 64].

Особлива увага в цей період приділялася підготовці педагогічних кадрів – мережа вчительських інститутів і жіночих педагогічних шкіл значно розширилася. Освітня діяльність жінок сприяла поширенню грамотності, підвищенню культурного рівня населення та розвитку регіональної освіти. Водночас, попри розширення можливостей, жінки часто зіштовхувалися з гендерними обмеженнями при виборі спеціальності: більшість із них навчалися у педагогічних або гуманітарних вишах, тоді як технічні спеціальності залишалися переважно чоловічими.

У другій половині ХІХ століття питання розвитку жіночої освіти в Україні набуло особливого значення, адже країна перебувала у складі двох різних імперій – Російської та Австро-Угорської, що зумовлювало істотні відмінності в освітній політиці, суспільному житті та культурних можливостях жінок. Якщо на східноукраїнських землях система освіти залишалася під жорстким контролем імперської адміністрації, то на західноукраїнських землях, попри численні обмеження, поступово формувалися умови для активнішої участі жінок у навчальному процесі, зокрема завдяки національно-культурним і релігійним рухам. Саме тому важливо розглянути розвиток жіночої освіти в Західній Україні як окремий і водночас невід'ємний складник загальноукраїнського освітнього

процесу, адже він відображає специфіку культурного становлення українського жіноцтва в умовах чужоземного панування.

У другій половині XIX століття жіноча освіта на західноукраїнських землях, що перебували у складі Австро-Угорської імперії, почала поступово набувати суспільного значення. Попри загальну відсталість освітньої системи, зокрема через відсутність українських університетів і незначну кількість народних шкіл (близько 4%), жінки дедалі активніше долучалися до освітнього руху [21].

Освітня ініціатива часто виходила від релігійних громад, передусім від черниць Чину святого Василя Великого, які започаткували низку навчальних закладів для дівчат. У заснованих ними школах і семінаріях виховання ґрунтувалося на релігійно-національних засадах, а головна мета полягала в «пізнанні всього, що своє, що рідне, що народне, що святе кожному народолюбцеві». Українська дослідниця Лілія Потапюк стверджує: «Монахині ЧСВВ засновували захоронки, вселюдні, виділові, фахові школи, учительські семінарії, гімназії, інститути, інтернати, активно займались вихованням українських дітей, поступово залучаючи їх до народних традицій, створюючи сприятливі умови для вивчення виховної мудрості рідного народу» [21, с. 16]. Завдяки діяльності Сестер Василянок у Словіті, Яворові та інших містах розвивалася система жіночої освіти, яка сприяла поширенню грамотності та формуванню педагогічних кадрів серед українок.

Паралельно з релігійними ініціативами виникали перші організації світського спрямування, які прагнули емансипації жінок через освіту. Важливою віхою став 1884 рік, коли Наталія Кобринська заснувала у Станіславові «Товариство руських жінок». Його метою було залучення жінок до інтелектуального та культурного життя, поширення ідей самостійності й національної свідомості. Символом інтелектуальної єдності українських жінок різних регіонів став альманах «Перший вінок» (1887), виданий коштом Наталії Кобринської та Олени Пчілки, який утвердив жінку як самостійного учасника культурного процесу.

На зламі XIX–XX століть розвиток жіночої освіти в Галичині зіштовхнувся з інституційними обмеженнями. Формально жінкам не заборонялося навчатися в університетах, проте фактично доступ до них блокувався системою дозволів, що призводило до дискримінації. Лише з 1897 року уряд дозволив жінкам вступати до університетів у статусі «надзвичайних слухачок», але не забезпечив їх відповідною підготовчою освітою. Це зумовило появу приватних жіночих гімназій і ліцеїв, які намагалися заповнити прогалини між початковою та вищою освітою. Зокрема, у 1906 році у Львові відкрилася перша українська дівоча гімназія Сестер Василянок, що проіснувала до 1939 року і стала осередком формування покоління освічених українок [21].

На початку XX століття жіноча освіта у Галичині розвивалася у тісному зв'язку з громадським і кооперативним рухом. Українські жіночі товариства, зокрема «Союз Українок», активно підтримували створення навчальних курсів, гімназій, семінарій, а також поширювали освітні програми для дорослих жінок. У 1912–1913 навчальному році саме Галичина посідала провідні позиції за кількістю учениць середніх навчальних закладів в Австро-Угорщині. Успішна діяльність жіночих організацій сприяла зміцненню національної самосвідомості, розвитку сільськогосподарських, кооперативних і культурно-просвітницьких ініціатив.

Важливо відзначити, що у другій половині XX століття структура жіночої освіти зазнала якісних змін. Зокрема, у 1950–1980-х роках в Україні відзначалося істотне зростання кількості студенток у закладах вищої освіти, особливо в галузях природничих, інженерних і економічних наук. Значний внесок у розширення можливостей для жінок зробили освітні реформи 1958 і 1984 років, спрямовані на поєднання загальної та професійної освіти. Поступово зростала участь жінок у науковій діяльності: з'являлися перші жінки-доктори наук, професорки, дослідниці у сферах фізики, біології, філології та педагогіки.

У дослідженні Потапюк Л. та Матвійчук А. стверджується: «У другій половині XX ст. жінки почали активно залучатися до наукової, педагогічної та громадської діяльності. Станом на 1990-ті роки частка жінок у системі вищої

освіти перевищила 50 %, що було важливим свідченням значного прогресу в подоланні гендерної нерівності. Багато жінок здобули високий рівень освіти та стали відомими вченими, викладачами та діячами культури» [23, с. 140].

Поширення заочної та вечірньої форм навчання сприяло залученню жінок до освітнього процесу, особливо тих, хто поєднував роботу з сімейними обов'язками. Освітня система поступово набувала інклюзивних рис, орієнтуючись на рівність можливостей і розвиток інтелектуального потенціалу особистості.

Таким чином, упродовж ХХ століття жіноча освіта в Україні пройшла складний, але послідовний шлях – від обмеженого доступу до системного залучення жінок у всі рівні освіти. Цей процес супроводжувався еволюцією змісту, методів і форм навчання, розширенням академічних прав жінок і підвищенням їхньої ролі в науці та суспільному житті, що створило передумови для подальшого розвитку освітньої системи в незалежній Україні.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЖІНОЧОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

2.1. Стан жіночої освіти в умовах сучасного освітнього простору

У світовому освітньому просторі жіноча освіта за останні десятиліття демонструє значний прогрес, що відображає глобальні тенденції до гендерної рівності та розширення прав і можливостей дівчат і жінок. За даними ЮНЕСКО, з 2015 року кількість дівчат, які навчаються в школах, зростає на 50 мільйонів. Зокрема, на 22,5 мільйона більше дівчат навчаються в початковій школі, на 14,6 мільйона – в основній середній школі та на 13 мільйонів – у старшій середній школі. Рівень завершення освіти серед дівчат збільшився з 86% до 89% у початковій школі, з 74% до 79% у основній середній та з 54% до 61% у старшій середній школі [37].

Незважаючи на ці досягнення, існують серйозні виклики. За даними ЮНЕСКО, 122 мільйони дівчат по всьому світу досі позбавлені доступу до освіти. Це зумовлено такими факторами, як бідність, ранні шлюби, гендерна дискримінація та конфлікти. Зокрема, дівчата, які живуть у зонах конфлікту, мають на 90% більше шансів залишитися без освіти порівняно з тими, хто живе в мирних регіонах [37].

Розвиток жіночої освіти в Україні формується під впливом державних стратегій, законодавчих ініціатив та міжнародних зобов'язань країни. Одним із ключових документів на національному рівні є Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року, затверджена Кабінетом Міністрів України у 2022 році. Стратегія визначає пріоритетні напрями діяльності, серед яких забезпечення рівного доступу жінок і дівчат до всіх рівнів освіти, підтримка їхнього професійного розвитку та підвищення участі у науково-технічних сферах [27].

Для реалізації поставлених завдань урядом було розроблено операційний план на 2022–2024 роки, який конкретизує заходи, механізми реалізації та індикатори ефективності. У межах цього плану передбачено

підвищення кваліфікації педагогічних кадрів щодо гендерної чутливості, впровадження освітніх програм для жінок та дівчат, а також стимулювання участі жінок у STEM-напрямах [25]. Таким чином, національна політика створює правове і організаційне підґрунтя для формування рівних можливостей у сфері освіти, що є основою для подальшого розвитку конкретних освітніх ініціатив.

На міжнародному рівні Україна дотримується зобов'язань у рамках Цілей сталого розвитку ООН, зокрема Цілі 4 «Якісна освіта» та Цілі 5 «Гендерна рівність», які передбачають забезпечення рівного доступу до освіти та професійного розвитку для всіх жінок і дівчат [39]. Виконання цих цілей координується з національними програмами та політиками, що дозволяє інтегрувати міжнародні стандарти гендерної рівності у систему української освіти.

Крім того, Україна підтримує положення Пекінської декларації та Платформи дій, що передбачають конкретні кроки щодо забезпечення прав жінок у сфері освіти та професійної підготовки [35]. У цьому контексті важливу роль відіграє співпраця з міжнародними організаціями, такими як ООН Жінки та Європейський Союз, реалізація спільних проєктів таких як Pro-GE дозволяє впроваджувати гендерно чутливі освітні практики, формувати компетентності жінок у професійній сфері та розвивати корпоративну культуру рівності [38].

Таким чином, національні стратегії та міжнародні зобов'язання України створюють комплексне підґрунтя для забезпечення рівних можливостей у сфері освіти для жінок. Узгодження державної політики з міжнародними стандартами дозволяє формувати системну підтримку жіночої освіти, що забезпечує професійний, соціальний і особистісний розвиток жінок у сучасному освітньому просторі.

Важливо відзначити, що повномасштабна війна росії проти України істотно ускладнила освітній доступ для багатьох жінок. Згідно з дослідженням UNFPA (2025), серед українок віком 18-60 років приблизно 18% є внутрішньо

переміщеними особами (ВПО), або мають досвід пересування внаслідок війни [7]. Ці ж жінки часто зіштовхуються з проблемами у забезпеченні фінансових ресурсів, житлом, доступністю інфраструктури й необхідністю поєднувати освітню діяльність з сімейними обов'язками. Наприклад, відсутність стабільного місця проживання або часті зміни регіону проживання можуть призводити до перерв у навчанні або до відмови від продовження освіти.

Крім того, дослідження показують, що серед внутрішньо переміщених жінок й жінок, чий родини зазнали втрат через війну, зростає рівень безробіття: станом на 2025 рік жінки складають 82% серед безробітних осіб зареєстрованих службою зайнятості, і з них приблизно 31% мають вищу освіту. Це вказує на те, що освітній рівень не гарантує працевлаштування, особливо в умовах дестабілізації [28].

Важливим чинником, що впливає на доступ жінок до освіти та професійного розвитку в умовах сучасного освітнього простору, є гендерні стереотипи та культурні обмеження, які формуються як на рівні суспільних уявлень, так і на рівні окремих сімей та громад. Традиційні уявлення про ролі чоловіка та жінки, що переважають у багатьох регіонах України, часто обмежують вибір професії, доступ до навчальних програм та участь у спеціалізованих освітніх ініціативах.

Зокрема, соціокультурні очікування можуть проявлятися у вигляді переконань, що жінка має обмежуватися «традиційними» сферами діяльності, такими як педагогіка, догляд за дітьми, тоді як технічні, інженерні або управлінські напрями вважаються «чоловічими». Можна стверджувати, що такі уявлення обмежують мобільність та прагнення жінок, зменшують їхню представленість у STEM-напрямах і бізнес-секторі, а також впливають на самооцінку та кар'єрні цілі. «Згідно з результатами опитування, проведеного Фондом народонаселення ООН у 2021 році «Чим керуються українці при виборі професії», 56% українців вважають, що є професії, які підходять тільки чоловікам, а є такі, що тільки жінкам. Чоловіки погоджуються з цим твердженням частіше (59%), ніж жінки (53%). Тієї ж думки дотримується

половина опитаної молоді у віці від 14 до 24 років» [2, с. 60].

Для отримання науково обґрунтованих висновків щодо стану жіночої освіти в сучасному освітньому середовищі нами було здійснене емпіричне дослідження. Емпіричною базою магістерського дослідження став вторинний аналіз статистичних даних, отриманих із відкритих міжнародних джерел. Зокрема, використано дані Інституту статистики ЮНЕСКО (UNESCO Institute for Statistics) [40].

За даними Інституту статистики ЮНЕСКО (індикатор FGR.5T8.F500600700), у 2012–2024 роках в Україні зафіксовано стале зниження частки випускниць закладів вищої освіти – з 30,23% у 2012 році до 24,69% у 2024 році. Динаміка показників демонструє поступове скорочення цього показника протягом більш ніж десятиліття, що відображає загальні тенденції трансформації освітнього простору. Найвищі значення спостерігалися у 2012 році, після чого відбувається стабільне зменшення з незначними коливаннями у 2018–2019 роках. Отримані дані свідчать про зміну структури випускників у системі вищої освіти України та засвідчують необхідність подальшого моніторингу гендерних показників у цій сфері. Отримані результати представлені на рисунку 2.1.

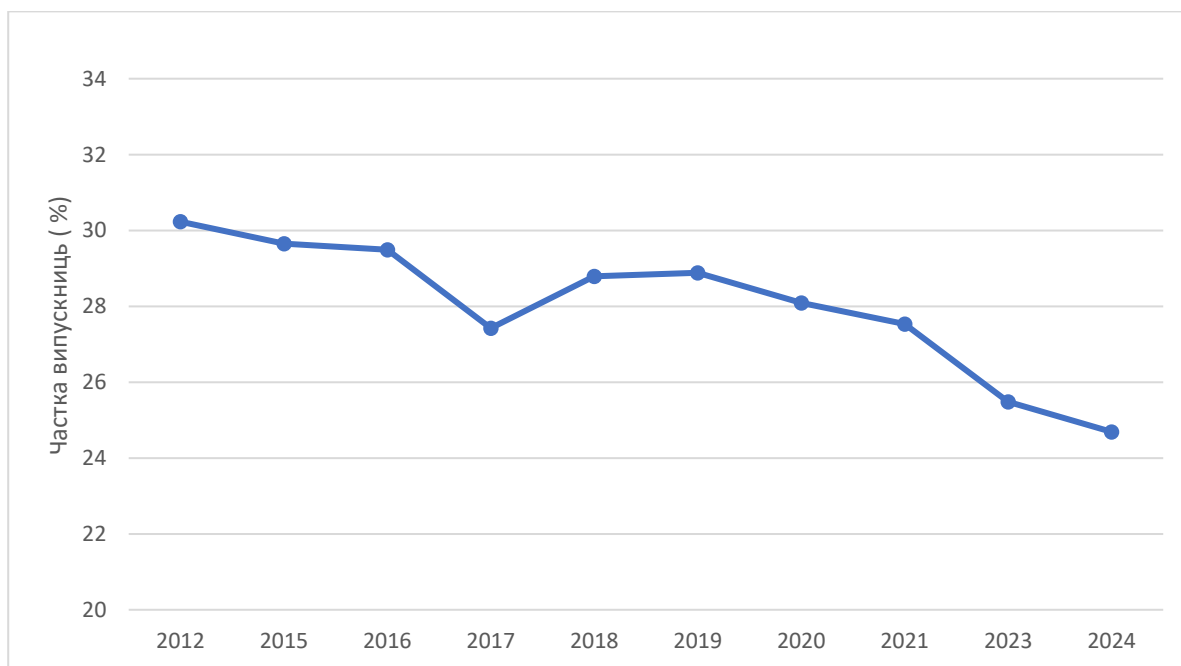

Рис. 2.1. Динаміка частки випускниць закладів вищої освіти в Україні (2012–2024)

За даними Інституту статистики ЮНЕСКО (індикатор GGR.6T7), у 2015–2020 роках в Україні спостерігається стале зростання індексу гендерного паритету у сфері вищої освіти – з 0,237 у 2015 році до 0,375 у 2020 році (у відсотковому еквіваленті – з 23,7% до 37,5%). Зростання показника вказує на поступове наближення до рівності можливостей між жінками та чоловіками у здобутті вищої освіти. Найбільш динамічне підвищення індексу зафіксовано у 2017–2018 роках, що корелює з активізацією державної політики у сфері гендерної рівності та розширенням доступу жінок до освітніх ресурсів. Загалом динаміка демонструє позитивну тенденцію щодо досягнення балансу між статями у системі вищої освіти України. Отримані результати представлені на рисунку 2.2.

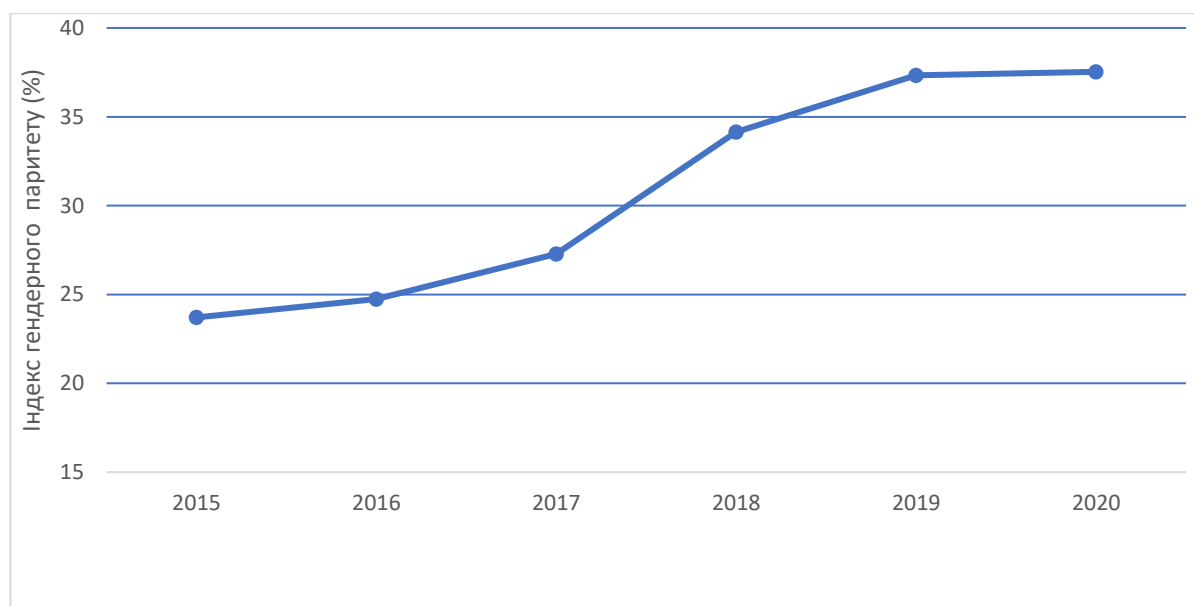

Рис. 2.2. Динаміка індексу гендерного паритету у вищій освіті України (2015–2020)

Аналіз показників участі жінок у програмах вищої освіти з природничих наук, технологій, інженерії та математики (STEM) в Україні свідчить про певну стійку тенденцію щодо гендерного розриву в цих сферах. Дані за період 2012–2024 років демонструють, що відсоток жінок серед випускників STEM-програм коливався у межах 24–30%, поступово знижуючись упродовж останніх років (з 30,23% у 2012 році до 24,69% у 2024 році). Цей показник

свідчить про те, що хоча загальна участь жінок у вищій освіті зростає, їх представництво у точних та технічних дисциплінах залишається відносно низьким. Паралельно спостерігається зростання індексу гендерного паритету у сфері вищої освіти в цілому (GGR.6T7), який у 2015–2020 роках збільшився з 23,71% до 37,53%, що свідчить про покращення умов доступу жінок до навчання, однак у STEM-напрямах ці позитивні зміни відчутні значно менше. Така ситуація вказує на необхідність запровадження спеціальних політик і програм підтримки жінок у технічних і природничих дисциплінах, аби досягти більш збалансованого гендерного представництва. Отримані результати представлені на рисунку 2.3.

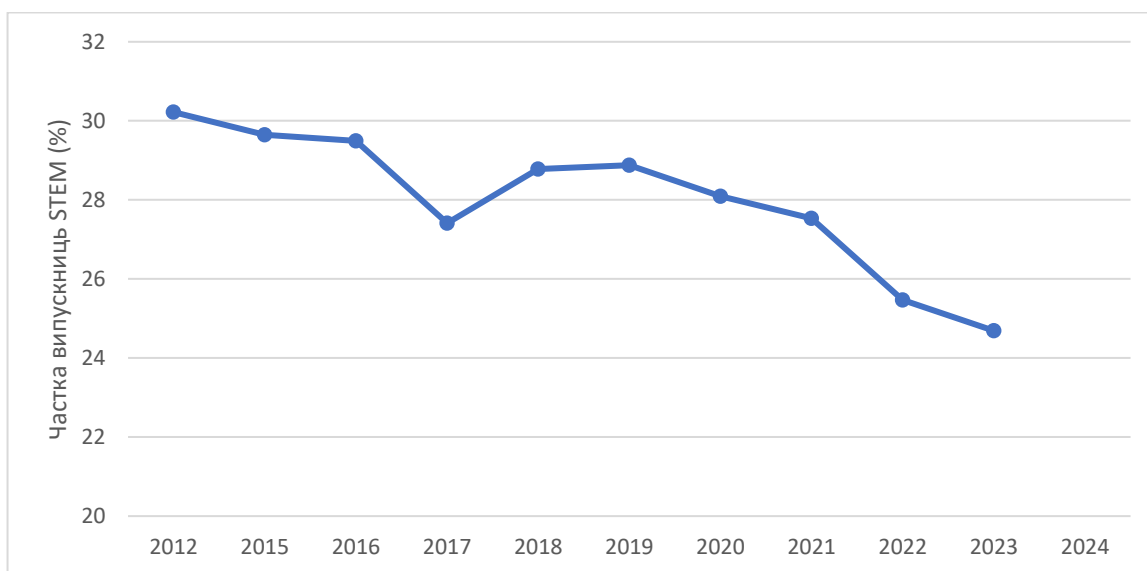

Рис. 2.2. Динаміка участі жінок у -програмах вищої освіти в Україні (2012–2024)

Проведений аналіз розвитку жіночої освіти в Україні демонструє, що її сучасний стан формується під впливом комплексного поєднання державних стратегій, законодавчих ініціатив та міжнародних зобов'язань, що спрямовані на забезпечення гендерної рівності у сфері освіти. Незважаючи на позитивну динаміку індексу гендерного паритету та загальну участь жінок у вищій освіті, війна, внутрішня міграція та соціокультурні стереотипи створюють додаткові перешкоди для навчання і працевлаштування. Можна стверджувати, що системна підтримка та цільові програми є ключем до забезпечення рівних можливостей і повноцінного розвитку українських жінок

2.2. Освітні ініціативи для жінок: від політики до практики

Освітні ініціативи для жінок в Україні сьогодні охоплюють широкий спектр державних, міжнародних та локальних програм, спрямованих на підтримку професійного та особистісного розвитку. Такі програми створюють умови для реалізації потенціалу жінок у різних сферах, від педагогіки та бізнесу до STEM-напрямів. Проте, незважаючи на наявність законодавчих та стратегічних документів, їхня ефективність у практичній площині потребує системного аналізу.

В українському контексті освітня політика щодо розширення прав і можливостей жінок набуває особливого значення у зв'язку з воєнними викликами та соціальною нестабільністю. Освіта в цьому випадку виступає не лише засобом професійного розвитку, а й важливим інструментом соціальної реінтеграції та психологічного відновлення. Для багатьох жінок, які постраждали від війни або вимушено змінили місце проживання, участь в освітніх ініціативах стає можливістю відновити почуття суб'єктності, отримати нові компетентності та адаптуватися до трансформованих умов життя. Таким чином, жіноча освіта в умовах сьогодення набуває не лише економічного, а й гуманітарного та соціального виміру, сприяючи зміцненню стійкості українського суспільства.

Водночас розвиток освітніх програм для жінок потребує міжсекторальної взаємодії – поєднання зусиль держави, бізнесу, громадського сектору та міжнародних партнерів. Саме такі синергійні моделі забезпечують сталі результати, оскільки поєднують академічну складову з практичною підготовкою, менторством і кар'єрною підтримкою. Розширення доступу до неформальної освіти, онлайн-курсів та програм перекваліфікації створює нові умови для участі жінок у ринку праці, особливо у сферах, які раніше вважалися традиційно «чоловічими». Це не лише зміцнює економічний потенціал країни, а й формує соціальну модель, засновану на принципах рівності, справедливості та інклюзії.

Можна стверджувати, що одним із ключових завдань сучасних ініціатив є подолання гендерних стереотипів, які обмежують доступ жінок до професій із високим потенціалом розвитку, а також створення підтримуючого середовища для особистісного і професійного зростання. Важливою складовою таких програм є поєднання освітнього та менторського компонентів, що дозволяє жінкам не лише здобути нові знання й навички, а й отримати підтримку досвідчених експертів у відповідних галузях.

Крім того, значна увага приділяється створенню мереж професійної взаємодії та комунікацій, які сприяють обміну досвідом, розвитку лідерських компетентностей і формуванню спільноти активних жінок. Такий підхід дозволяє підвищити ефективність освітніх ініціатив і закріпити отримані результати у реальній професійній діяльності (додаток А).

Одним із сучасних освітніх проєктів для жінок є програма «Навчання креативним та технічним професіям для жінок», започаткована у 2025 році Projector Foundation за інформаційного партнерства Міністерства економіки України [24].

Дана ініціатива орієнтована на повнолітніх жінок, які проживають на прифронтових, деокупованих або сільських територіях, а також на партнерок військовослужбовців, що зумовлює її соціальну спрямованість і актуальність у контексті повоєнного відновлення країни.

Основними результатами навчання в межах програми є здобуття нових професійних навичок, створення особистого професійного портфоліо, а також отримання підтримки через HR-воркшопи та менторські сесії. Такі форми освітньої взаємодії сприяють не лише розвитку технічної компетентності, а й підвищенню впевненості жінок у власних силах, що є важливою умовою їхнього професійного самоствердження.

Узагальнення отриманих результатів дає змогу стверджувати, що подібні освітні ініціативи відіграють важливу роль у формуванні нових можливостей для жінок, підтримуючи їхню економічну активність та соціальну інтеграцію в умовах трансформацій українського суспільства.

Важливою державною ініціативою, яка спрямована на розширення можливостей жінок у сфері професійної освіти, є «Експериментальний проєкт щодо організації професійного навчання жінок для працевлаштування у сферах, де вони були традиційно недостатньо представлені», реалізація якого розпочалася на початку 2024 року. Проєкт упроваджено Міністерством економіки України спільно з Міністерством освіти і науки України та Державним центром зайнятості [26].

Його метою є забезпечення ринку праці кваліфікованими робітничими кадрами та підвищення конкурентоспроможності жінок, які проходять професійне навчання для подальшого працевлаштування у сферах, де представництво жінок традиційно було обмеженим. Цільовою аудиторією виступають жінки-застраховані особи, які прагнуть опанувати нові професії або підвищити рівень кваліфікації для працевлаштування в нетипових для них галузях.

Реалізація цього проєкту має подвійний ефект: з одного боку, сприяє гендерному вирівнюванню у структурі зайнятості, а з іншого – розширює соціально-економічні можливості жінок, стимулюючи їхню участь у виробничих і технічних сферах. Таким чином, дана ініціатива є прикладом ефективної взаємодії державних інституцій у напрямі формування інклюзивного ринку праці та розвитку гендерно чутливої освітньої політики.

У межах проєкту «Трансформаційні підходи для досягнення гендерної рівності в Україні» [16], який реалізується структурою «ООН Жінки» за фінансової підтримки Уряду Швеції у співпраці з Офісом Віцепрем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, здійснюється комплексне навчання з упровадження Принципів розширення прав та можливостей жінок (WEPs). Ця ініціатива спрямована на підвищення рівня обізнаності представників бізнесу щодо питань гендерної рівності, усунення дискримінаційних практик та впровадження політик, що забезпечують рівні можливості для жінок і чоловіків у трудовій сфері. Участь у програмі дозволяє компаніям переосмислити внутрішню організаційну культуру, інтегрувати

гендерну перспективу в корпоративні стратегії розвитку, а також запровадити механізми підтримки професійного зростання жінок. Важливим результатом діяльності проекту є формування гендерно чутливої корпоративної політики, удосконалення управлінських підходів і створення робочого середовища, заснованого на принципах рівності, недискримінації та справедливого ставлення до жінок. У довгостроковій перспективі реалізація таких ініціатив сприяє посиленню участі жінок у процесах прийняття рішень, розширенню їхніх економічних можливостей і підвищенню соціальної відповідальності бізнесу в контексті сталого розвитку.

В умовах сучасного українського суспільства, що переживає складні соціальні, політичні та культурні трансформації, особливої значущості набувають ініціативи, спрямовані на розвиток жіночого лідерства та підвищення ролі жінок у громадському житті. Однією з таких ініціатив є Медіашкола жіночого лідерства «She Media School», започаткована у 2022 році за ініціативи ООН Жінки в Україні у партнерстві з медіаконсалтинговою компанією «Jnomics Media» та Офісом Віцепрем'єр-міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Цей проєкт став важливим елементом у системі освітніх програм, спрямованих на формування нової генерації жінок-лідерок, здатних впливати на суспільні процеси через ефективні комунікації та стратегічне управління [14].

Програма орієнтована на жінок, які обіймають управлінські посади в організаціях громадського сектору, і передбачає розвиток ключових компетентностей, необхідних для сучасного лідерства – управлінських, комунікаційних, аналітичних і медіаграмотних. Навчальний процес включає модулі зі стратегічних комунікацій, кризового менеджменту, публічних виступів, роботи з медіа, а також аспектів гендерно чутливого лідерства. Особлива увага приділяється формуванню soft skills – емоційного інтелекту, навичок командної взаємодії, ведення переговорів та ефективного прийняття рішень.

Участь у медіашколі створює можливості для професійного зростання, розширення соціального капіталу та формування мереж підтримки серед активних жінок різних сфер. Важливою складовою проекту є практичне застосування набутих знань – учасниці реалізують власні комунікаційні ініціативи, спрямовані на розвиток громади, підвищення обізнаності з питань гендерної рівності та посилення впливу жінок у публічному просторі.

Таким чином, «She Media School» виступає не лише освітнім, а й трансформаційним інструментом, що сприяє посиленню жіночого лідерства, формуванню інклюзивного інформаційного середовища та зміцненню демократичних принципів у суспільстві.

Однією з новітніх ініціатив, спрямованих на розширення економічних можливостей жінок в Україні, є проект «Залучення жінок до професій у сфері логістики», започаткований у 2025 році. Його реалізує Громадська організація «Фундація інституційного розвитку» за ініціативи Міністерства розвитку громад та територій України у співпраці з Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC), що є членом Групи Світового банку, та за підтримки Державного секретаріату Швейцарії з економічних питань (SECO) [17].

Проект має на меті подолання гендерних стереотипів у сфері логістики – галузі, яка традиційно вважалася «чоловічою». Його реалізація спрямована на активне залучення жінок до технічних і управлінських професій, що відкривають нові перспективи для їхнього працевлаштування та професійного зростання. Програма передбачає навчання за такими спеціальностями, як водійка автотранспорту та менеджерка зовнішньоекономічної діяльності, що поєднують практичні технічні навички з елементами аналітичного та стратегічного мислення.

Особливу увагу в межах проекту приділено не лише фаховій підготовці, але й розвитку лідерських і підприємницьких компетентностей. Учасниці проходять курси з цифрової грамотності, управління логістичними процесами, комунікацій у команді та безпеки праці. Такий підхід забезпечує комплексне

бачення професії й сприяє формуванню конкурентоспроможності жінок на ринку праці.

Реалізація ініціативи має важливе соціально-економічне значення: вона сприяє збільшенню частки жінок у високотехнологічних і логістичних секторах, підтримує їхню економічну незалежність, а також стимулює роботодавців до впровадження принципів рівності та інклюзії. У перспективі проєкт «Залучення жінок до професій у сфері логістики» може стати моделлю для розвитку подібних гендерно орієнтованих освітніх програм, спрямованих на розширення професійних горизонтів українських жінок.

Серед сучасних освітньо-професійних ініціатив, спрямованих на посилення економічної ролі жінок в Україні, особливе місце посідає проєкт «Power Women», започаткований у 2025 році. Його реалізація відбувається в межах Меморандуму про співпрацю між Міністерством економіки України, компанією Scates, Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC), Нідерландською фінансовою компанією розвитку (FMO) та Шведським фондом розвитку (Swedfund), підписаного під час Конференції з відновлення України в Римі. Ініціатива спрямована на підтримку участі жінок у процесах відбудови енергетичного сектору, зокрема у сфері відновлюваної енергетики, яка є стратегічним напрямом сталого розвитку держави [15].

Проєкт «Power Women» покликаний створити умови для залучення жінок до професій, які традиційно залишалися гендерно дисбалансованими. Програма передбачає навчання й підготовку фахівчинь у галузях сонячної, вітрової та гідроенергетики, а також у суміжних технічних напрямках, пов'язаних із розробленням, експлуатацією та управлінням енергетичними проєктами. Значну увагу приділено розвитку інженерних, технологічних і управлінських компетентностей, що відкриває перед учасницями можливість професійної самореалізації у високотехнологічних секторах економіки. Крім фахової підготовки, програма має на меті формування гендерно інклюзивного середовища у сфері енергетики, де жінки можуть не лише здобувати професію, а й брати участь у процесах стратегічного планування, управління ресурсами та

впровадження інноваційних рішень. Проєкт сприяє зменшенню гендерного розриву на ринку праці, підвищенню рівня зайнятості жінок, формуванню позитивного суспільного сприйняття їхньої ролі у сфері енергетики.

Таким чином, «Power Women» виступає важливим елементом державної політики з гендерної рівності та сталого розвитку, оскільки поєднує цілі соціального залучення, економічного зростання та екологічної відповідальності. Його реалізація не лише розширює професійні можливості жінок, але й зміцнює кадровий потенціал енергетичної галузі, сприяючи поступовому формуванню інноваційної, гендерно збалансованої економіки України.

Однією з наймасштабніших і найвпливовіших освітніх ініціатив, спрямованих на підтримку дівчат і жінок у науково-технічних галузях, є всеукраїнський проєкт «Дівчата STEM», започаткований у 2016 році Центром «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності (КСВ). Ця ініціатива стала відповіддю на глобальний виклик, пов'язаний із недостатнім представництвом жінок у галузях STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics), та покликана змінити суспільне сприйняття ролі жінки в науці й технологіях [3].

Основна мета програми полягає у подоланні гендерних стереотипів, які історично обмежували участь дівчат у технічних і природничих науках, створенні сприятливих умов для розвитку їхнього інтересу до STEM-професій. Ініціатива об'єднує державні структури, бізнес, громадські організації, освітні установи та медіа для формування єдиної екосистеми підтримки жінок у науці та технологічній освіті.

Проєкт «Дівчата STEM» реалізує комплексну систему заходів – від інформаційних кампаній до практичних освітніх програм. Зокрема, у межах ініціативи проводяться STEM-уроки, тренінги з кар'єрного розвитку, менторські програми, конкурси інноваційних ідей та STEM-школи для дівчат з різних регіонів України. Значну роль відіграє співпраця з провідними українськими та міжнародними компаніями у сфері технологій, які виступають менторами, роботодавцями та є прикладом успішної інтеграції гендерної рівності у свої корпоративні стратегії.

Участь у програмі дає змогу дівчатам отримати доступ до сучасних знань, надихаючих історій успішних жінок-науковиць, інженерок, ІТ-спеціалісток та винахідниць, а також до можливостей стажування і практики у провідних технологічних компаніях. Важливим аспектом ініціативи є створення спільноти «STEM-girls», яка слугує платформою для обміну досвідом, взаємної підтримки та розвитку кар'єрних можливостей.

Із моменту започаткування «Дівчата STEM» охопила тисячі учасниць по всій Україні, суттєво вплинувши на формування нового покоління жінок, орієнтованих на інновації, технології та науку. Завдяки системній роботі ініціативи зросла частка дівчат, які обирають технічні спеціальності у вищих навчальних закладах, а також рівень суспільної обізнаності щодо значення гендерного балансу у сфері технологічного розвитку.

Таким чином, «Дівчата STEM» є не лише освітнім, а й соціокультурним феноменом, що трансформує уявлення про можливості жінок у сучасному світі. Програма сприяє формуванню нової культури рівності в освіті, стимулює інноваційний потенціал українського суспільства та підтримує глобальні цілі сталого розвитку, зокрема Ціль №5 – гендерна рівність і Ціль №4 – якісна освіта. Її реалізація є вагомим внеском у побудову відкритого, справедливого й інклюзивного суспільства, у якому жінки мають рівні можливості для наукової та професійної самореалізації.

Програма «ЗМІСТ» є спеціалізованою ініціативою, спрямованою на підтримку внутрішньо-переміщених жінок (ВПО) в Україні, які опинилися в складних життєвих обставинах через військові дії та втрату близьких. Ініціатива реалізується за технічної підтримки ООН Жінки в Україні та фінансової підтримки Жіночого фонду миру та гуманітарної допомоги ООН (WPHF). Програма охоплює жінок від 21 року, чії чоловіки беруть участь у бойових діях, а також тих, хто зазнав втрати рідних внаслідок війни [9].

Метою програми є створення комплексної системи підтримки, яка дозволяє учасницям подолати психологічні, соціальні, економічні виклики, пов'язані з вимушеним переселенням, зруйнованим побутом і травматичним

досвідом війни. Програма надає доступ до освітніх і тренінгових модулів, ресурсів для розвитку життєво важливих навичок, до консультацій і менторської підтримки, спрямованих на відновлення впевненості та самоорганізації.

Учасниці програми отримують можливість набрати внутрішній ресурс для стабілізації свого життя, адаптації до нових умов, а також долучитися до ініціатив, що підтримують волонтерську діяльність та допомогу Україні у складний воєнний період. Таким чином, «ЗМІСТ» поєднує соціальну, психологічну та освітню складові, забезпечуючи не лише матеріальну та психологічну підтримку, а й ресурс для активної участі в житті громади і наближення перемоги України.

Програма демонструє, як цілеспрямовані освітньо-соціальні ініціативи можуть ефективно реагувати на гуманітарні виклики та створювати умови для відновлення і розвитку жінок у кризових обставинах.

Однією з сучасних освітніх ініціатив, спрямованих на підтримку українських жінок у складний воєнний період, є програма «Dream and Achieve», реалізована громадською організацією The Impact Force за підтримки міжнародних партнерів. Програма орієнтована на жінок, які постраждали внаслідок війни – переселенок, дружин військовослужбовців, жінок, що втратили роботу або бізнес через бойові дії. Її метою є створення умов для відновлення економічної самостійності, психологічної стійкості та розвитку підприємницького потенціалу учасниць [18].

У межах програми учасниці проходять онлайн-курси з підприємництва, отримують менторську підтримку від досвідчених бізнес-фахівців та можуть претендувати на фінансову допомогу для започаткування або розвитку власної справи. Особливістю «Dream and Achieve» є поєднання освітнього та практичного компонентів: навчання спрямоване не лише на здобуття знань, а й на формування конкретних бізнес-планів, розвиток навичок самопрезентації, фінансової грамотності та управління проектами.

Програма має виразну соціальну спрямованість, адже допомагає жінкам, які опинилися в умовах втрати стабільності, знайти нові шляхи професійної

реалізації та відновити відчуття контролю над власним життям. Важливою складовою ініціативи є формування спільноти взаємопідтримки, де учасниці можуть ділитися досвідом, ресурсами та надихати одна одну на розвиток.

Результати реалізації програми засвідчують, що участь у «Dream and Achieve» сприяє не лише економічній активізації жінок, але й підвищенню рівня їхньої соціальної інтеграції, психологічної стабільності та громадянської участі. Багато випускниць ініціативи започаткували власні соціальні чи волонтерські проєкти, що підтримують інші категорії постраждалих жінок, дітей і ветеранів.

Таким чином, програма «Dream and Achieve» є прикладом ефективної освітньо-соціальної ініціативи, що поєднує принципи гендерної рівності, сталого розвитку та економічної реінтеграції жінок у суспільство в умовах війни. Її діяльність демонструє, як сучасні освітні підходи можуть стати дієвим інструментом відновлення людського потенціалу, формування нових лідерських практик і підтримки соціальної згуртованості українського суспільства.

Здійснений аналіз показав, що сучасні освітні ініціативи для жінок в Україні демонструють системний і комплексний підхід, поєднуючи освітні, соціальні та професійні компоненти. Вони забезпечують розширення доступу до знань і компетентностей, створюють умови для професійної самореалізації та активної участі жінок у різних сферах життя – від науки, технологій та інженерії до лідерства, підприємництва та громадської діяльності. Можна стверджувати, що сьогодні в Україні існує значна кількість таких програм, що охоплюють різні вікові групи, регіони та професійні напрямки, що свідчить про ефективність державної політики, активність громадського сектору та роль міжнародних партнерів у формуванні сприятливого середовища для розвитку жіночого потенціалу. Завдяки цим ініціативам жінки отримують можливість не лише здобувати освіту та професійні навички, а й інтегруватися у соціальне та економічне життя, формувати мережі підтримки, долучатися до інноваційних і високотехнологічних сфер, а також реалізовувати свій лідерський потенціал. У підсумку, такі програми виступають ключовим інструментом подолання гендерних стереотипів, підвищення рівня рівності та інклюзії.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження були систематизовані й проаналізовані історико-педагогічні особливості становлення та розвитку жіночої освіти в Україні. Дослідження підтвердило, що жіноча освіта має глибокі історико-культурні корені і протягом століть зазнавала впливу соціальних, політичних, економічних та релігійних чинників. Уже на ранніх етапах формування українського суспільства освіта жінок розвивалася у взаємозв'язку з соціальною роллю, яку визначало патріархальне середовище, релігійні традиції та культурні норми. Відзначено, що в середньовіччі та ранній Новий час, незважаючи на обмежений характер навчання, жінки мали можливість здобувати базові освітні компетентності у монастирських та приватних школах, що свідчить про прагнення частини жіноцтва до інтелектуальної самореалізації та участі в культурному житті суспільства.

Аналіз джерел про розвиток жіночої освіти у XI–XVII століть показав, що така освіта мала переважно фрагментарний і соціально обмежений характер. Основними формами навчання були домашнє виховання, заняття у монастирських школах та приватних навчальних осередках. Водночас історичні документи свідчать, що представниці еліти активно долучалися до навчання, освоювали грамотність, іноземні мови, елементи філософії, риторики та природничих наук. Це дозволяло їм брати участь у культурному та інтелектуальному житті, вести переписку з інтелектуалами, перекладати тексти та створювати власні бібліотеки. Такі факти підтверджують, що жіноча освіта була важливим елементом культурного розвитку українського суспільства й початком формування інтелектуальної автономії жінки.

Дослідження показало, що XIX – початок XX століття став переломним періодом у розвитку жіночої освіти в Україні. Поступове розширення мережі жіночих гімназій, училищ та інститутів, поява приватних пансіонів і шкіл сприяли більш систематизованому здобуттю знань жінками різних соціальних груп. Водночас освітня політика того часу залишалася станом обмеженою і

регламентованою державою, що накладало значні рамки на зміст освіти та її доступність. Особливе значення мали інститути шляхетних дівчат, які забезпечували високу якість освіти, пропонували широкий спектр дисциплін, включаючи літературу, іноземні мови, історію, музику, малювання та практичні навички господарювання. Ці навчальні заклади не лише сприяли підвищенню освітнього рівня жінок, а й стали платформою для формування професійної та педагогічної діяльності, підготовки наставниць, гувернанток та виховательок.

У ході дослідження було встановлено, що жіноча освіта протягом ХІХ–ХХ століть розвивалася під впливом суперечливих чинників. З одного боку, модернізаційні процеси та культурні контакти стимулювали розширення освітніх можливостей для жінок, а з іншого – консервативні державні реформи і патріархальні стереотипи обмежували доступ до повноцінної освіти та самореалізації. Це спричинило появу дисбалансу між освітніми можливостями жінок у різних соціальних верствах та регіонах України, що, у свою чергу, відобразилося на соціально-професійному становищі жінок у суспільстві.

Сучасний етап розвитку жіночої освіти характеризується інтеграцією принципів гендерної рівності в державну освітню політику та європейську освітню практику. Значно зросли можливості для жінок у сфері STEM, бізнесу, управління та науки. Проте навіть сьогодні залишаються певні стереотипи й соціальні бар'єри, які обмежують професійний вибір жінок, їх участь у наукових проєктах і управлінських структурах. Проведений аналіз свідчить, що сучасні освітні ініціативи, такі як програми підтримки жінок у науці та бізнесі, тренінги з лідерства, стипендії й гранти, позитивно впливають на рівень самореалізації жінок та сприяють формуванню нового освітнього середовища, орієнтованого на рівноправність та професійний розвиток.

Здійснене емпіричне дослідження показало, що стан жіночої освіти в Україні характеризується одночасним покращенням загальної участі жінок у вищій освіті та збереженням гендерного розриву у STEM-напрямах. Аналіз даних Інституту статистики ЮНЕСКО засвідчив, що частка випускниць у STEM-програмах у 2012–2024 роках знизилася з 30,23% до 24,69%, тоді як індекс

гендерного паритету у вищій освіті зріс у 2015–2020 роках з 0,237 до 0,375. Отримані результати свідчать про поступове покращення умов доступу жінок до освіти загалом, але водночас підкреслюють необхідність спеціальних програм підтримки жінок у точних та технічних дисциплінах для досягнення більш збалансованого гендерного представництва.

У роботі підкреслено, що жіноча освіта є важливим індикатором соціальної та культурної трансформації суспільства. Вона відображає ступінь емансипації жінок, рівень гуманізації освітніх систем та здатність суспільства інтегрувати принципи рівності у всі сфери життя. Історико-педагогічний аналіз підтвердив, що освітні практики для жінок завжди взаємодіяли з соціальними, культурними та політичними процесами, формуючи нову парадигму ролі жінки у суспільстві – від берегині родини до активного учасника професійного, культурного та наукового простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богачевська-Хом'як М. Білим по білому: Жінки у громадському житті України. 1884–1939. Львів: Український католицький університет, 2018. 540 с.
2. Гендерний профіль країни Україна: оновлений, липень 2023. ЄС за гендерну рівність: Служба допомоги реформам. Київ, 2023. URL: <https://salو.li/181A9AC> (дата звернення: 09.10.2025).
3. Дівчата STEM – проєкт про кар'єру в науці і технологіях. URL: <https://salو.li/b5a289E> (дата звернення: 01.10.2025).
4. Добржанський О., Шологон Л., Вінтоняк О. Україномовна педагогічна освіта Галичини та Буковини другої половини XIX – початку XX ст.: гендерний аспект. *Краєзнавство*. 2023. № 3–4. С. 21–32.
5. Драч О. Протекція як спосіб працевлаштування доньок у заклади освіти України межі 19–20 ст. *Київські історичні студії*. 2025. № 1 (20). С. 35–46.
6. Драч О., Губенко І. Освітянка модерної доби в Україні: чисельність, фаховість, візуальний образ у фокусі гендеру. *Науково-педагогічні студії*. 2025. № 9. С. 47–69.
7. Жінки у війні: мотивації залишатися та причини виїжджати. Київ: ООН Жінки в Україні, 2023. 52 с. URL: <https://salو.li/flafD26> (дата звернення: 09.10.2025).
8. Жіночі студії в Україні: Жінка в історії та сьогодні: монографія / за заг. ред. Л. Смоляр. Одеса: Астропринт, 1999. 440 с.
9. Інноваційна навчальна програма «Зміст» для жінок ВПО. URL: <https://salو.li/3cabd2F> (дата звернення: 09.10.2025).
10. Кікінежді О., Савелюк Н., Мороз Л. Соціально-психологічний феномен жіночого лідерства в Україні. *Вісник Національного університету оборони України*. 2021. Т. 60, № 2. С. 56–63.
11. Кудінов Д. Сумська І жіноча гімназія: мікроісторичне дослідження: монографія. Суми: Триторія, 2024. 282 с.

12. Лазоренко О., Чала Н. Аналітичний огляд стану жінок у сферах освіти, навчання та економіки в Україні у перспективі членства в ЄС. Київ: ГО «Жіноча Професійна Ліга», 2024. 60 с.

13. Мачинська Н., Хланта Є. Історія становлення освіти жінок у Галичині: відомі постаті. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2023. Вип. 39. С. 138–150.

14. Медіашкола жіночого лідерства «She Media School» 2025 для лідерок громадських ініціатив. URL: <https://lnk.ua/dNYK1yReM> (дата звернення: 10.10.2025).

15. Мінекономіки долучається до запуску програми з навчання жінок професіям в енергосекторі: Power Women. URL: <https://surl.li/tuxdbr> (дата звернення: 09.10.2025).

16. Навчання з впровадження Принципів розширення прав і можливостей жінок (WEPs) для бізнесів та організацій. URL: <https://lnk.ua/J4ZPZDkVE> (дата звернення: 15.10.2025).

17. Нові можливості для жінок у сфері логістики: стартував проєкт із підготовки та працевлаштування. URL: <https://lnk.ua/BNEMXRnNG> (дата звернення: 08.10.2025).

18. Освітня програма «Мрій та Досягай». URL: <https://salo.li/97FD661> (дата звернення: 09.10.2025).

19. Плахтій М. Розбудова вищої жіночої освіти в Україні наприкінці XIX – на початку XX століття: історико-філософський аспект. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2022. № 32. С. 67–81.

20. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.2. Від середини XVII століття до 1923 року. К.: Либідь, 1992. 606 с.

21. Потапюк Л. Жіночий рух та освіта на Західній Україні: історико-педагогічний аспект. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2010. № 1. С. 15–19.

22. Потапюк Л., Матвійчук А. Роль жінки в суспільстві: історико-педагогічний аспект. *Розвиток громадянської компетентності педагогів в*

умовах реформування системи освіти: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 15 квіт. 2025 р. Дніпро, 2025. С. 137–141.

23. Потапюк Л., Матвійчук А. Соціально-педагогічний зміст становлення і розвитку жіночої освіти в Україні. *Тенденції та перспективи розвитку сучасної освіти в Україні: Нова українська школа: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф.*, м. Херсон, 3 квіт. 2025 р. Херсон, 2025. С. 139–142.

24. Програма «Навчання креативним та технічним професіям для жінок». URL: <https://surl.li/tryfic> (дата звернення: 15.10.2025).

25. Про затвердження операційного плану заходів на 2025–2027 роки з реалізації Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 берез. 2025 р. № 260-р. Урядовий кур'єр. 2025. 28 берез. (№ 61). С. 6–8.

26. Про реалізацію експериментального проекту щодо організації професійного навчання жінок для працевлаштування у сферах, де вони були традиційно недостатньо представлені : постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.2024 № 1302. Київ : КМУ, 2024. URL: <https://lnk.ua/aV7oJgxV1> (дата звернення: 10.10.2025).

27. Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022–2024 роки з її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 груд. 2022 р. № 1163-р. Урядовий кур'єр. 2022. 23 груд. (№ 248). С. 8–10.

28. Результати дослідження «Зареєстроване безробіття в Україні»: 82% безробітних в Україні складають жінки, а 31% мають вищу освіту - дослідження ДСЗ. Інтерфакс-Україна. URL: <https://surl.li/kdftsx> (дата звернення: 09.10.2025).

29. Роєнко С. Тенденції функціонування приватних навчальних закладів в Україні в кінці XIX століття. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2023. № 211. С. 219–224.

30. Савич А. Нариси з історії культурних рухів на Вкраїні й Білорусії в XVI–XVII ст. К.: Всеукраїнська Академія Наук, 1929. 333 с.

31. Султанова Н. Особливості розвитку жіночої освіти у навчальних закладах України (друга половина XIX – початок XX століття). *Гірська школа українських Карпат*. 2019. № 20. С. 61–66.
32. Сумцов М. Слобожане: історико-етнографічна розвідка. Харків: Союз, 1918. 238 с.
33. Храбан Т., Вигівська О. На шляху до гендерної рівності: жіноче лідерство у секторі вищої освіти. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2024. № 2(59). С. 29–34.
34. Церковник С. Історико-правовий вимір та сучасний розвиток освітнього жіночого руху в країні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2024. № 1. С. 190–199.
35. Beijing Declaration and Platform for Action, Beijing +5 Political Declaration and Outcome. New York: United Nations, 2015. 198 p. URL: <https://sal0.li/07B5dCF> (дата звернення: 09.10.2025).
36. More than 122 million girls are out of school today. URL: <https://lnk.ua/BNEMX3DNG> (дата звернення: 23.10.2025).
37. Progress on girls' access to education: What the new UNESCO data reveals. URL: <https://lnk.ua/MVwoLzQVz> (дата звернення: 23.10.2025).
38. The Promoting Gender Equality in Ukraine Project Pro-GE. Kyiv: United Nations Development Programme UNDP, 2024. URL: <https://sal0.li/F1b4cB2> (дата звернення: 09.10.2025).
39. The Sustainable Development Goals Report 2025. New York: United Nations, 2025. 204 p. URL: <https://sal0.li/9107b53> (дата звернення: 09.08.2025).
40. UNESCO Institute for Statistics. Indicators of women's participation in higher education programmes and Gender Parity Index in Ukraine. URL: <https://bit.ly/UIS-Ukraine-GenderEdu> (дата звернення: 23.10.2025).

ДОДАТКИ

ОСНОВНІ ОСВІТНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ ПРОЄКТИ ДЛЯ ЖІНОК В УКРАЇНІ

№	Назва програми	Організатор	Цільова аудиторія	Результати навчання
1.	«Навчання креативним та технічним професіям для жінок» (поч. 2025 р.)	Projector Foundation, інформаційний партнер проєкту - Міністерство економіки України.	Повнолітні жінки, що проживають на прифронтових, деокупованих або сільських територіях України, а також партнерки військовослужбовців	Здобуття нових професійних навичок, створення професійного портфоліо, отримання підтримки у вигляді HR-воркшопів та менторських сесій.
2.	«Експериментальний проєкт щодо організації професійного навчання жінок для працевлаштування у сферах, де вони були традиційно недостатньо представлені» (поч. 2024 р.)	Міністерство економіки України, Міністерство освіти України, Державний центр зайнятості	Жінки, які проходять професійне навчання для працевлаштування у сферах, де вони були традиційно недостатньо представлені, та які є застрахованими особами	Забезпечення ринку праці кваліфікованими робітничими кадрами, підтримання конкурентоспроможності жінок, які проходять професійне навчання, для працевлаштування у сферах, де вони були традиційно недостатньо представлені.
3.	«Навчання з впровадження Принципів розширення прав та можливостей жінок (WEPs)» (поч. 2024 р.)	Проєкт «Трансформаційні підходи для досягнення гендерної рівності в Україні», який втілюється «ООН Жінки» за фінансової підтримки Уряду Швеції у співпраці з Офісом Віцепрем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.	Представники бізнесу	Зміна підходів до підтримки жінок, захисту їхніх прав та справедливого ставлення до них на робочому місці.
4.	Медіашкола жіночого лідерства «She Media School» (поч. 2022 р.)	Ініціатива ООН Жінки в Україні, медіаконсалтингова компанія «Jnomics Media», Офіс Віцепрем'єр-міністерки з	Жінки, які обіймають управлінські посади в організаціях громадського сектору.	Покращення управлінських і комунікаційних навичок.

		питань європейської та євроатлантичної інтеграції.		
5.	«Залучення жінок до професій у сфері логістики» (поч. 2025 р.)	ГО «Фундація інституційного розвитку» за ініціативи Міністерства розвитку громад та територій України в співпраці з Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC), яка є членом Групи Світового банку, та партнерстві з Державним секретаріатом Швейцарії економічних питань (SECO).	Жінки України.	Опанування професій: - водійка автотранспорту; - менеджерка зовнішньоекономічної діяльності.
6.	«Power Women» (поч. 2025 р.)	Проект реалізується в межах Меморандуму про співпрацю між Мінекономіки, Scates, IFC, FMO та Swedfund, який підписали під час Конференції з відновлення України в Римі.	Жінки України.	Можливості опанувати різні професії у сфері енергетики, зокрема відновлювальної.
7.	«Дівчата STEM» (поч. 2016 р.)	Всеукраїнська ініціатива, заснована Центром «Розвиток КСВ»	Жінки України.	Долати гендерні стереотипи та збільшувати кількість дівчат у STEM-сферах (наука, технології, інженерія, математика)
8.	Програма «ЗМІСТ» (поч. 2024 р.)	Ініціатива впроваджується за технічної підтримки ООН Жінки в Україні та за фінансування Жіночого фонду миру та гуманітарної допомоги ООН (WPHF)	Для внутрішньо-переміщених жінок (ВПО) від 21 року, чії чоловіки воюють та/або які зазнали втрати рідних через війну.	Подолати несприятливі життєві обставини і отримати ресурс для наближення Перемоги України.

9.	Програма «Dream and Achieve (поч. 2024 р.)	Impact Force у партнерстві з UN Women, за підтримки Міністерство цифрової трансформації України, Офіс з розвитку підприємництва та експорту, національного проекту Diiia.Business, фінансування – уряди Ісландії та Франції.	Українські жінки віком від 18 років, які були торкнуті війною (внутрішньо переміщені особи, учасниці бізнесу чи з бізнес-ідеями, жінки, що втратили засоби доходу)	Розвинути підприємницькі навички, відновити економічну стабільність, реалізувати власні бізнес-ідеї та здобути фінансову незалежність.
----	--	--	--	--